

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЯЦУХ ОЛЕНА ОЛЕКСІВНА

УДК 338.434:336(043.3)

**ДОМІНАНТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРІЯ,
МЕТОДОЛОГІЯ І ПРАКТИКА**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Таврійському державному агротехнологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор економічних наук, професор, академік НААН України, заслужений діяч науки і техніки України
Дем'яненко Микола Якович,
ННЦ «Інститут аграрної економіки УААН»,
головний науковий співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової політики.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Вдовенко Лариса Олександрівна,
Вінницький національний аграрний університет,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

доктор економічних наук, професор
Танклевська Наталія Станіславівна,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»,
завідувач кафедри економіки та фінансів;

доктор економічних наук, професор
Тулай Оксана Іванівна;
Тернопільський національний економічний університет,
професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія.

Захист відбудеться «24» жовтня 2019 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.055.02, у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А, ауд.606.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А

Автореферат розісланий «20» вересня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.М. Герашенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сільське господарство – одна з найважливіших галузей України, яка в умовах фінансової та економічної криз стала суттєвим донором для державного і місцевих бюджетів. Проте такий результат не є стійким, особливо що стосується фінансових показників діяльності сільськогосподарських підприємств та їх здатності до оновлення матеріально-технічної бази виробництва, застосування сучасних технологій переробки та зберігання продукції, виготовлення конкурентоспроможної на світовому продовольчому ринку кінцевої продукції з високим ступенем переробки. Пошук та оптимізація джерел фінансових ресурсів для зазначених цілей, відповідно до Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 р., затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1437-р., є першочерговою проблемою, що вимагає комплексної оцінки та вдосконалення діючої системи фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств з урахуванням її сучасних домінант на засадах визначення стратегічних цілей розвитку аграрного сектору національної економіки країни щодо дії ринкових регуляторів її функціонування та вимог світової торгівлі. Саме тому актуальність теми дисертації обумовлена її спрямованістю на вирішення науково-прикладної проблеми, пов'язаної з визначенням пріоритетів фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств на основі розробки теоретико-методологічних положень, методичного забезпечення і практичних рекомендацій.

Наукове підґрунтя фундаментальних засад ефективної фінансової політики сталого розвитку економіки України та фінансового забезпечення діяльності підприємств сформовано у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: І. Бланк, Ю. Брігхем, Варн Хорн Дж К, О. Василик, І. Вахович, Н. Внукова, Ю. Воробйов, І. Зятковський, О. Кириленко, М. Крупка, О. Колодізев, А.Крисоватий, В. Кудряшов, Л. Лазебник, М. Міллер, В. Опарін, А. Поддєрьогін, Л. Сидельникова, Р. Слав'юк, О. Терещенко, І. Ткачук, О. Тулай, В. Федосов, С. Юрій, Н. Ясинська та ін.

У період реформування аграрного сектору економіки та його адаптації до ринкових умов суттєвий внесок у розвиток теоретичних, методологічних засад та методичних підходів фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств здійснили такі вітчизняні й зарубіжні вчені як: В. Аранчій, О. Боднар, Л. Вдовенко, П. Гайдуцький, О. Гривківська, О. Гудзь, Д. Гелбрейт, М. Дем'яненко, Є. Еразм, В. Жук, Л. Катан, Г. Кірейцев, М. Кісіль, С. Кваша, М. Кропивко, П. Лайко, Ю. Лупенко, М. Малік, В. Месель-Веселяк, Л. Молдован, О. Непочатенко, О. Олійник, Н. Правдюк, П. Саблук, В. Синчак, В. Ситник, П. Стецюк, Н. Танклевська, Н. Трусова, О. Ульянченко, Л. Худолій, А. Чайнов, А. Чупіс, О. Шпикуляк, О. Шпичак, В. Юрчишин та ін. В умовах мінливості внутрішньодержавної політики, світових викликів щодо розвитку продовольчого ринку постає нагальна необхідність розширення теоретико-методологічного базису, методичного забезпечення та

практичних рекомендацій щодо формування системи фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, здатної забезпечити їх прибуткове функціонування на основі сучасних домінант фінансування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана у відповідності з планами наукових досліджень Таврійського державного агротехнологічного університету згідно з науково-дослідними роботами: «Трансформування організаційно-економічних відносин до соціально орієнтованих ринкових умов в АПК» (номер державної реєстрації 0102U000690, 2001–2005 рр.), в межах якої автором розроблено теоретико-методологічні засади фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств з урахуванням умов державної політики щодо підтримки галузі, визначено основні джерела фінансування капітальних вкладень, сформовано рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності підприємств на основі застосування перспективних форм інтеграції з переробною галуззю; «Фінансове та інформаційне забезпечення АПК в ринкових умовах» (номер державної реєстрації 0104U006836, 2004–2008 рр.), за якою автором проаналізовано діючий механізм залучення фінансових ресурсів в господарську діяльність сільськогосподарських підприємств на основі банківського кредитування із врахуванням дії Державної програми щодо часткового відшкодуванням відсотків за кредитною ставкою та розроблено методичні рекомендації з використанням кредитних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами; «Розробити науково-прикладні основи аграрної соціальної політики в умовах трансформації АПК до соціально орієнтованих ринкових умов» (номер державної реєстрації 0104U006837, 2004–2008 рр.), за якою автором удосконалено механізм застосування державних програм з підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств та сформовано методичні рекомендації із залучення додаткових фінансових ресурсів в їх господарську діяльність за рахунок бюджетних коштів, оцінено результати діючих програм та визначено їх економічну доцільність; «Фінансово-кредитне забезпечення відтворення в АПК» (номер державної реєстрації 0107U008976, 2007–2010 рр.), межах якої автором обґрунтовано стратегічні напрями державної фінансової підтримки аграрного сектору економіки та надано науково-методичні рекомендації з удосконалення механізму державного управління процесами фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств в контексті інтеграції України у світовий економічний простір; «Розробити теоретичні та методологічні основи формування ефективної системи фінансового регулювання та стимулювання підприємницької діяльності в аграрному секторі» (номер державної реєстрації 0111U002539, 2011–2015 рр.), за якою автором обґрунтовано науково-методологічний підхід до формування ефективної державної політики управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств, проведено порівняльний моніторинг механізму залучення додаткових фінансових ресурсів на основі діючих угод-позик, здійснено комплексну оцінку фінансових результатів та фінансового стану сільськогосподарських підприємств, обґрунтовано основні напрями їх покращення, розроблено теоретико-методологічні засади оцінки вартості

залучення фінансових ресурсів із різних джерел; «Розробити науково-методичні основи фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах підвищення самостійності регіонів» (номер державної реєстрації 0116U002742, 2016-2020 рр.), в межах якої автором узагальнено в динаміці систему розподілу податкових платежів між різними рівнями бюджетної системи країни, визначено вплив податкової політики в аграрному секторі економіки на рівень формування місцевих бюджетів, зокрема новостворених місцевих об'єднаних територіальних громад, сформовано методичні рекомендації з розширення бази податкових надходжень місцевих бюджетів; «Розробити теоретичні та методологічні засади залучення фінансових ресурсів сільськогосподарськими товаровиробниками» (номер державної реєстрації 0118U100541, 2018-2019 рр.), за якою автором проведено комплексний моніторинг діючих механізмів домінуючих джерел залучення фінансових ресурсів в господарську діяльність сільськогосподарських підприємств з використанням банківського кредиту, операцій з фінансового лізингу, форвардних операцій та операцій з товарними і фінансовими розписками, сформовано науково-практичні рекомендації з оптимізації всіх джерел фінансових ресурсів для виробників сільськогосподарської продукції, в тому числі із використанням бюджетних коштів; «Розробка теоретичних та методологічних засад щодо вдосконалення діючої системи оподаткування аграрного сектору економіки України» (номер державної реєстрації 0118U100540, 2018-2019 рр.), в межах якої автором проаналізовано діючу систему оподаткування аграрного сектору економіки України та обґрунтовано методичні рекомендації з оптимізації податкового навантаження сільськогосподарських підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є формування теоретико-методологічних положень, розвиток методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій щодо обґрунтування і використання домінант фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств у контексті стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки.

Відповідно до мети у роботі поставлено такі теоретичні, науково-методичні та практичні завдання:

узагальнити зміст та розвинути визначення поняття «фінансове забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств» з урахуванням особливостей та проблем їх функціонування в сучасних ринкових умовах;

узагальнити теоретичні засади інституціонального забезпечення механізму фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств на засадах узгодження державних і ринкових регуляторів (інструментів);

визначити передумови формування та цільові орієнтири державної фінансової політики щодо фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств;

обґрунтувати і згенерувати концепцію формування системи фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств;

сформувати методологічний підхід до оцінки якості фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств;

удосконалити методичний підхід до оцінювання рівня самофінансування сільськогосподарських підприємств;

розробити методологічний підхід до оцінки вартості позикових фінансових ресурсів в господарську діяльність сільськогосподарських підприємств;

розробити методичне забезпечення аналізу фінансових результатів діяльності та фінансового стану сільськогосподарських підприємств на мезоекономічному рівні;

визначити вплив інституціонального середовища щодо державної фінансової підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств;

удосконалити теоретичні положення податкової політики щодо сільськогосподарських підприємств;

проаналізувати банківське кредитування діяльності сільськогосподарських підприємств та визначити особливості, проблеми та роль страхування у системі їх фінансового забезпечення;

уточнити понятійно-категоріальний апарат фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств щодо поняття «аграрний форвард»;

розробити та обґрунтувати процедуру використання форвардних контрактів для формування фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств;

узагальнити умови залучення фінансових ресурсів на оновлення основних засобів за операціями фінансового лізингу;

розвинути методичне забезпечення використання аграрних розписок як домінант фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств;

обґрунтувати вибір домінант фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств;

визначити доцільні сценарії обґрунтування домінант фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств щодо залучення фінансових ресурсів в їх господарську діяльність;

удосконалити зміст та розробити послідовність етапів процесу визначення фінансової конкурентоспроможності великих сільськогосподарських підприємств на світовому аграрному ринку для визначення потенційних можливостей залучення іноземних інвестицій;

узагальнити підходи та обґрунтувати вибір альтернативних джерел залучення міжнародних фінансових ресурсів в діяльність сільськогосподарських підприємств.

Об'єктом дослідження є процес фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств.

Предмет дослідження – теоретичні положення, концептуальні засади, методологічні та методичні підходи й практичні рекомендації щодо формування фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств з урахуванням його сучасних домінант.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертації є фундаментальні положення економічної та інституціональної теорії, теорії фінансів, державного регулювання економікою, регіональної економіки та системного аналізу. Для вирішення поставлених задач використано такі методи пізнання економічних явищ та процесів: *гносеологічного аналізу (контент-аналізу)* – для визначення сутності фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств; *теоретичного узагальнення, синтезу, індукції та дедукції* – для обґрунтування сутності державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки, впровадження світової практики підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств; *структурно-логічного аналізу* – для формування цілісного підходу в проведених дослідженнях; *порівняння* – для виділення особливостей фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств в ретроспективі; *множинного регресійного аналізу* – для виявлення факторів впливу на функціонування механізму фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств та формалізації факторів впливу, взаємозв'язків між складовими імітаційної моделі з використанням інструментів регулювання; *багатовимірний факторний аналіз* – для виявлення показників оцінювання рівня фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств; *карти Кохонена* – для групування сільськогосподарських підприємств за рівнем фінансового забезпечення; *статистичний метод* – для обробки інформації, що характеризує сучасний стан галузі та динаміку показників розвитку сільськогосподарських підприємств, факторів впливу на якість фінансового забезпечення; експертного опитування, адитивної згортки – для побудови інтегрального показника якості фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств; *метод ієрархій* – для визначення взаємозалежності між проблемами, притаманними системі фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств; *когнітивного моделювання* – для визначення пріоритетності дії факторів фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств на побудову ефективної системи відтворення основних засобів на якісно новій технологічній основі; *метод експертних оцінок, SWOT-аналіз* – для обґрунтування вибору альтернативних джерел залучення фінансових ресурсів у діяльність сільськогосподарських підприємств. Використані методи наукового пізнання дозволили забезпечити концептуальну єдність наукового дослідження.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують інституціональне забезпечення функціонування аграрного сектору національної економіки в цілому та фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств зокрема, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної податкової служби України, Національного банку України, ПАТ «Аграрний фонд», аналітичні доповіді та стратегічні розробки Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» НААНУ, Національного інституту стратегічних досліджень, офіційні дані Державної служби статистики України, аудиторські висновки Рахункової палати України, річні звітні та первинні дані

обліку сільськогосподарських підприємств, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, результати самостійно проведених автором досліджень щодо теоретичного аспекту та практики використання фінансових ресурсів.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційній роботі запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що полягає в формуванні теоретико-методологічних положень, розвитку методичних підходів та розробленні практичних рекомендацій щодо обґрунтування і використання домінант фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств у контексті стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки. Проведене дослідження дозволило отримати низку нових результатів, що полягають у такому:

вперше:

обґрунтовано концепцію формування системи фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств: на засадах системного та ситуаційного підходів до її побудови, спрямованої на посилення ролі самофінансування сільськогосподарських підприємств для забезпечення їх діяльності достатніми обсягами власних фінансових ресурсів, що ґрунтується на фінансовій гнучкості структури їх джерел та доповнюється сучасними формами фінансового забезпечення (банківським кредитуванням, фінансовим лізингом, форвардними угодами та операціями з товарними й фінансовими аграрними розписками); з пріоритетністю стратегічної спрямованості державної фінансової політики щодо стимулювання оновлення основних засобів сільськогосподарських підприємств, що дозволить здійснити перехід на вищий технологічний рівень із використанням сучасних інноваційних технологій виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції для розширення експортного потенціалу галузі;

сформовано методологічний підхід до оцінки вартості позикових фінансових ресурсів, залучених у виробничу діяльність сільськогосподарських підприємств, з урахуванням етапів, особливих принципів, класифікації, ціни та ключових умов залучення, що забезпечують структурну гнучкість варіативності прийняття управлінських рішень про використання зовнішніх джерел фінансування за домінантними формами – кредитні, форвардні, лізингові операції та операції з товарними й фінансовими аграрними розписками – в залежності від цільової спрямованості позики;

запропоновано показник «соціально-економічне навантаження на один гектар сільськогосподарських угідь», як теоретичне положення податкової політики, що узагальнює усі складові податкового навантаження та соціальні виплати сільськогосподарських підприємств, з урахуванням особливостей виробництва продукції, використанням певної системи оподаткування й нормативно-грошової оцінки землі, та дає можливість створити рівні умови з оподаткування для всіх виробників сільськогосподарської продукції і збільшити обсяг податкових надходжень до усіх рівнів бюджетної системи;

введено поняття «аграрний форвард» у понятійно-категоріальний апарат методології фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, під яким запропоновано визначати дієву форму державного фінансування й

регулювання процесу виробництва як додаткового джерела залучення фінансових ресурсів в господарську діяльність сільськогосподарських підприємств на умовах попереднього чітко зафіксованого авансу із подальшим гарантованим викупом та остаточним розрахунком при отриманні готової сільськогосподарської продукції із урахуванням кон'юнктури ринкової ціни на аграрному ринку на момент поставки;

удосконалено:

методологічний підхід до оцінки якості фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, який на відміну від існуючих передбачає застосування обґрунтованої системи значущих показників, виділених з використанням методу експертних оцінок за системою показників, що оцінюють фінансовий стан, та динамічних показників, що відображають їх зміну у часі, об'єднаних в інтегральний показник методом адитивної згортки, що дозволить визначити рівень якості діючої системи фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств;

методичний підхід до оцінювання рівня самофінансування сільськогосподарських підприємств й проведення превентивної діагностики їх фінансового стану, відмінністю якого є використання обґрунтованої мінімально достатньої системи часткових та інтегральних показників з урахуванням факторів забезпеченості власними коштами, прибутковості діяльності, ефективності розподілу джерел фінансування та використання фінансових ресурсів, маневреності власних коштів та ліквідності підприємства, з інтерпретацією за якісними рівнями, що дасть змогу прогнозувати достатній рівень самофінансування на мікроекономічному рівні та діагностування фінансового стану на мезоекономічному рівні;

методичне забезпечення аналізу фінансових результатів діяльності та фінансового стану сільськогосподарських підприємств, особливістю якого є визначення в динаміці: кореляційно-регресійної залежності факторів впливу на формування прибутку; середніх економіко-фінансових показників результатів господарювання та ступеню оновлення основних засобів виробниками сільськогосподарської продукції на основі статистичного групування за величиною використаних площ сільськогосподарських угідь; врахування структури наявних фінансових ресурсів підприємств із інтерпретацією результатів оцінки ліквідності узагальненого балансу у динаміці; ідентифікації негативних факторів впливу на фінансове забезпечення з домінуванням фактору амортизаційних відрахувань, що дозволяє комплексно прогнозувати якість фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств та розробляти їх стратегічні та тактичні плани фінансування й визначати пріоритетні напрями державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств;

набули подальшого розвитку:

визначення поняття «фінансове забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств», особливістю якого є врахування єдності фінансового механізму та інститутів, що його реалізують, та, зберігаючи сталість та прогнозованість виконання своїх функцій, розглядається як система

фінансових відносин та забезпечує доступ до фінансових джерел для реалізації стратегії розвитку підприємств аграрного сектору економіки України з базуванням на основних домінантах фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств;

вибір домінант фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, особливістю якого є врахування їх цільової спрямованості та показника ефекту фінансового важеля для обґрунтування форм залучення фінансових ресурсів, що сприятиме формуванню фінансового забезпечення відповідно до можливостей та потреб сільськогосподарських підприємств і особливостей державної фінансової політики;

зміст та послідовність етапів процесу визначення фінансової конкурентоспроможності великих сільськогосподарських підприємств (аграрних холдингів) щодо світової глобалізації ринку продовольчої продукції, який на відміну від існуючих враховує фактори конкурентоспроможності в агробізнесі та аналітичну функцію інтегрального показника конкурентоспроможності, за якою здійснюється оцінка місця великих сільськогосподарських підприємств України на світовому аграрному ринку та визначення їх потенційних можливостей залучення іноземних інвестицій;

визначення доцільних сценаріїв обґрунтування домінант фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, що на відміну від існуючих враховує основні важелі впливу на їх фінансове забезпечення та базується на поєднанні засобів когнітивного й регресійного моделювання і дозволяє здійснювати вибір ефективних варіантів фінансового забезпечення оновлення основних засобів;

процедура використання форвардних контрактів для формування фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, особливістю якої є врахування: умов залучення фінансових ресурсів, видів сільськогосподарської продукції, визначення ефективності, методів розрахунку, видів страхового забезпечення, обсягів фінансових витрат форвардних контрактів, що дозволяє цілеспрямовано використовувати новітній фінансовий інструмент – аграрний форвард – для поповнення оборотних активів;

методичне забезпечення використання аграрних розписок як інноваційної домінанти фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, особливість якого полягає в обґрунтуванні ціноутворення на майбутню сільськогосподарську продукцію, що є предметом застави аграрної розписки і дозволить активізувати процес формування фінансових ресурсів за складовою оборотних засобів та підвищить їх ліквідність.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що запропоновані науково-практичні розробки можуть бути використані як рекомендації при обґрунтуванні стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств; формуванні цілей та пріоритетів державної політики фінансової підтримки розвитку аграрного сектору економіки; опрацюванні соціально-економічних критеріїв щодо податкової політики, як по відношенню до товаровиробників сільськогосподарської продукції, так і по формуванню

системи надходжень до місцевих бюджетів сільської місцевості, а також при обґрунтуванні оптимізації податкового навантаження сільськогосподарських підприємств.

Обґрунтовані автором пропозиції щодо удосконалення фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств використано: Міністерства аграрної політики та продовольства України (довідка № 37-21-15/5986 від 05.03.2019 р.), Громадською спілкою «Аграрний Союз України» (довідка № 247 від 18.10.2017 р.), Громадською організацією «Інститут податкових реформ» (довідка № 24 від 17.05.2018 р.), Департаментом агропромислового розвитку Запорізької обласної державної адміністрації (довідка №2060/01-00 від 26.12.2018 р.), Управлінням агропромислового розвитку Мелітопольської РДА Запорізької області (довідка про впровадження №03-31/431 від 21.12.2018 р), Якимівською селищною радою Якимівського району Запорізької області (довідка № 1005/1 від 15.06.2018 р.), в практичній діяльності Державного підприємства «Дослідне господарство «Відродження» Донецької державної сільськогосподарської дослідної станції НААН України (довідка №08/204 від 08.08.2017р.) та ПП «АСКОН» Якимівського району Запорізької області (довідка № 132 від 14.07.2017 р.).

Результати дослідження здобувача використовуються в навчальному процесі Таврійського державного агротехнологічного університету при підготовці фахівців освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» при викладанні навчальних дисциплін «Фінанси», «Фінанси підприємств», «Податкова система» та освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» з дисципліни «Фінансовий менеджмент» (довідка № 55/6-496 від 04.03.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, наведено у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення науково-методологічні та практичні результати дисертаційного дослідження оприлюднено на 19 міжнародних конференціях, основними з яких є такі: II Міжнародна науково-практична конференція «Ринкова трансформація соціально-економічних відносин в АПК» (м. Мелітополь, 2005 р.); X Міжнародна науково-практична конференція «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Запоріжжя, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Фундаментальні та прикладні проблеми підприємницької діяльності в аграрному секторі» (м. Харків, 2015 р.); X Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи» та VI Міжнародний круглий стіл «Актуальні соціально-економічні та правові проблеми розвитку України та її регіонів» (м. Одеса, 2015 р.); «Національне виробництво й економіка в умовах реформування: стан і перспективи

інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції» (м. Кам'янець-Подільський, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання та перспективи економічного розвитку держави» (м. Дніпропетровськ, 2016 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Стратегії розвитку: інвестиційний вимір» (м. Київ, 2016 р.); Trends in der Entwicklung der nationalen und internationalen Wissenschaft: Sammelwerk der wissenschaftlichen artikel (Deutschland, 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Формування сучасного економічного простору: переваги, ризики, механізми реалізації» (м. Тбілісі, 2016 р.); XI Міжнародна науково-практична конференція «Управління соціально-економічним розвитком держави та регіонів» (м. Запоріжжя, 2017 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 2018 р.); International Research and Practice Conference «Modern development paths of agricultural production: trends and innovations» (Melitopol, 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Глобальні принципи фінансового, облікового та аналітичного забезпечення аграрного сектора економіки» (м. Харків, 2018 р.); XI Міжнародна науково-практична конференція «Європейський вектор розвитку бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки» (м. Київ, 2018 р.); I Міжнародна науково-практична інтернет - конференція «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти» (м. Львів, 2019 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковані у 55 наукових працях загальним обсягом 101,36 ум-друк. арк. (57,54 ум-друк. арк. належить здобувачеві), з них: одна одноосібна монографія та 4 монографії у співавторстві; 14 статей у наукових фахових виданнях України; 17 статей у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України які включені до міжнародних наукометричних баз; та 19 публікації у збірниках тез матеріалів конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації 686 сторінок (28,5 ум-друк. арк.), у тому числі основний текст 408 сторінок (16,92 ум-друк. арк.). Дисертаційна робота містить 75 таблиць, з них 4 таблиці займають 4 повних сторінки, 72 рисунки, з яких 1 рисунок займає 1 повну сторінку. Список використаних джерел з 643 найменувань представлено на 63 сторінках; 25 додатків подано на 186 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, відображено зв'язок теми з існуючими науковими розробками, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, відомості про публікації та апробацію пропозицій дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні засади фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств» – узагальнено зміст та

розвинено визначення поняття фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств (ФЗДСГП) з урахуванням особливостей їх функціонування, узагальнено теоретичні засади інституціонального забезпечення механізму фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств (СГП) та визначено передумови формування й цільові орієнтири фінансової політики щодо державного регулювання.

Узагальнення теоретичних засад ФЗДСГП довело доцільність визначення поняття фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств на макроекономічному рівні як системи фінансових відносин, спрямованих на формування ефективного механізму залучення фінансових ресурсів у діяльність підприємств, їх використання з метою одержання максимального прибутку та виконання фінансових, економічних й соціальних функцій як суб'єктів господарювання в системі суспільно-економічних відносин країни та світу. ФЗДСГП на мікроекономічному рівні запропоновано розглядати як процес залучення та використання фінансових ресурсів на основі нормативно-правового регламентованого механізму з використанням дієвих методів, форм залучення фінансових ресурсів, що знаходяться під постійним впливом внутрішнього та зовнішнього фінансового середовища, регулюються державним і ринковими фінансовими інструментами й важелями.

Система фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств є складною, багатогранною, залежить від особливостей інституціонального забезпечення та включає системи: самофінансування, кредитування й страхування, загального державного управління щодо розвитку аграрного ринку, бюджетної підтримки виробництва сільськогосподарської продукції, фінансування й регулювання державними інститутами, податкової політики, державно-приватного партнерства, міжнародного фінансування і стимулювання, з виділенням таких домінант фінансового забезпечення як самофінансування, банківське кредитування, страхування, фінансовий лізинг, форвардні операції та операції з аграрними розписками, а також державне фінансування (рис.1).

Теоретичним підґрунтям ФЗДСГП є запропонований механізм фінансового забезпечення – поетапного процесу залучення фінансових ресурсів у господарську діяльність сільськогосподарських підприємств на основі існуючих форм, методів з використанням діючих інструментів та важелів щодо державного та ринкового управління таким процесом (ставки податків та зборів, величини амортизаційних відрахувань, кредитних (позикових) ставок, ціни на ресурси та готову продукцію, страхових тарифів, розміру франшизи, відсотків заставних зобов'язань, розміру та цільового використання державного фінансування, мінімальної заробітної плати, норм та нормативів вирощання ресурсів, нормативно-грошової оцінки землі, зокрема розміру оплати за користування земельною ділянкою (паєм), розміру трансакційних витрат, міжнародних вимог, квот та умов експортно-імпортних операцій, фінансових санкцій, та інше). Механізм ФЗДСГП передбачає процес формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на основі обґрунтування напрямів стратегії

розвитку з урахуванням таких ознак, як: стійкість (здатність підтримувати життєдіяльність в умовах ризикового ведення діяльності); забезпеченість (мінімізації середньозваженої ціни залученого капіталу); зростання (отримання максимального фінансового ефекту внаслідок діяльності сільськогосподарських підприємств); розвиток (можливості впровадження інноваційних проектів для переходу на вищий технологічний рівень). Цей механізм становить систему встановлених державою форм та методів організації фінансових відносин і чутливо реагує на поточний стан економіки та соціальної сфери країни.

Рис. 1 Система фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств

У дисертації визначено передумови формування та цільові орієнтири державної фінансової політики розвитку аграрного сектору економіки в цілому та фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств зокрема, що є основою для комплексного врахування складної мінливої

системи фінансових відносин залучення та використання фінансових ресурсів із різних джерел, яка знаходиться під постійним впливом внутрішньогалузевих, внутрішньодержавних та зовнішніх міжнародних факторів впливу. Методом структурно-логічного аналізу визначені проблеми державної фінансової політики ФЗСГП. Доведено, що метою державного регулювання фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств є створення сприятливих умов багатофункціональної та багатоканальної системи формування та використання фінансових ресурсів, стійкої до внутрішніх та зовнішніх факторів впливу ринкової кон'юнктури, на основі опрацювання та вдосконалення інституціонального середовища, відповідно до внутрішніх державних цілей і задач розвитку аграрної галузі економіки, а також вимог світових інституцій до міжнародної торгівлі. Результати дослідження засвідчують вагому роль та необхідність підвищення рівня ефективності державного регулювання аграрного сектору економіки для вирішення базових проблем їх соціально-економічного розвитку.

У другому розділі – **«Методологічні засади фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств»** - розроблено концепцію формування системи фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, сформовано методологічний підхід до оцінки якості фінансового забезпечення їх діяльності, розроблено методичний підхід до оцінювання рівня самофінансування, запропоновано до використання розроблений методологічний підхід до оцінки вартості позикових фінансових ресурсів, залучених у господарську діяльність СГП.

Сучасний динамізм, мінливість економічних та фінансових відносин, з яким безпосередньо пов'язаний розвиток аграрного сектору економіки України, зумовив розроблення концепції формування системи фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, що представлена у дисертації та сформована на засадах системного та ситуаційного підходів до її побудови, спрямованої на посилення ролі самофінансування сільськогосподарських підприємств для забезпечення їх діяльності достатніми обсягами власних фінансових ресурсів, що ґрунтується на фінансовій гнучкості структури їх джерел та доповнюється сучасними формами фінансового забезпечення (банківським кредитуванням, фінансовим лізингом, форвардними угодами та операціями з товарними й фінансовими аграрними розписками); з пріоритетністю стратегічної спрямованості державної фінансової політики щодо стимулювання оновлення основних засобів сільськогосподарських підприємств, що дозволить здійснити перехід на вищий технологічний рівень із використанням сучасних інноваційних технологій виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції для розширення експортного потенціалу галузі. Структурно-логічна побудова концепції формування ФЗДСГП представлена на рис.2. Обґрунтована і розроблена концепція є підґрунтям запропонованого методологічного й методичного забезпечення визначення і застосування домінант ФЗДСГП з урахуванням їх особливостей.

З урахуванням представленого в концепції розуміння сутності якості ФЗДСГП, принципів оцінювання, системи показників та методичного

інструментарію запропоновано методологічний підхід до оцінювання якості фінансового забезпечення СГП (рис.3).

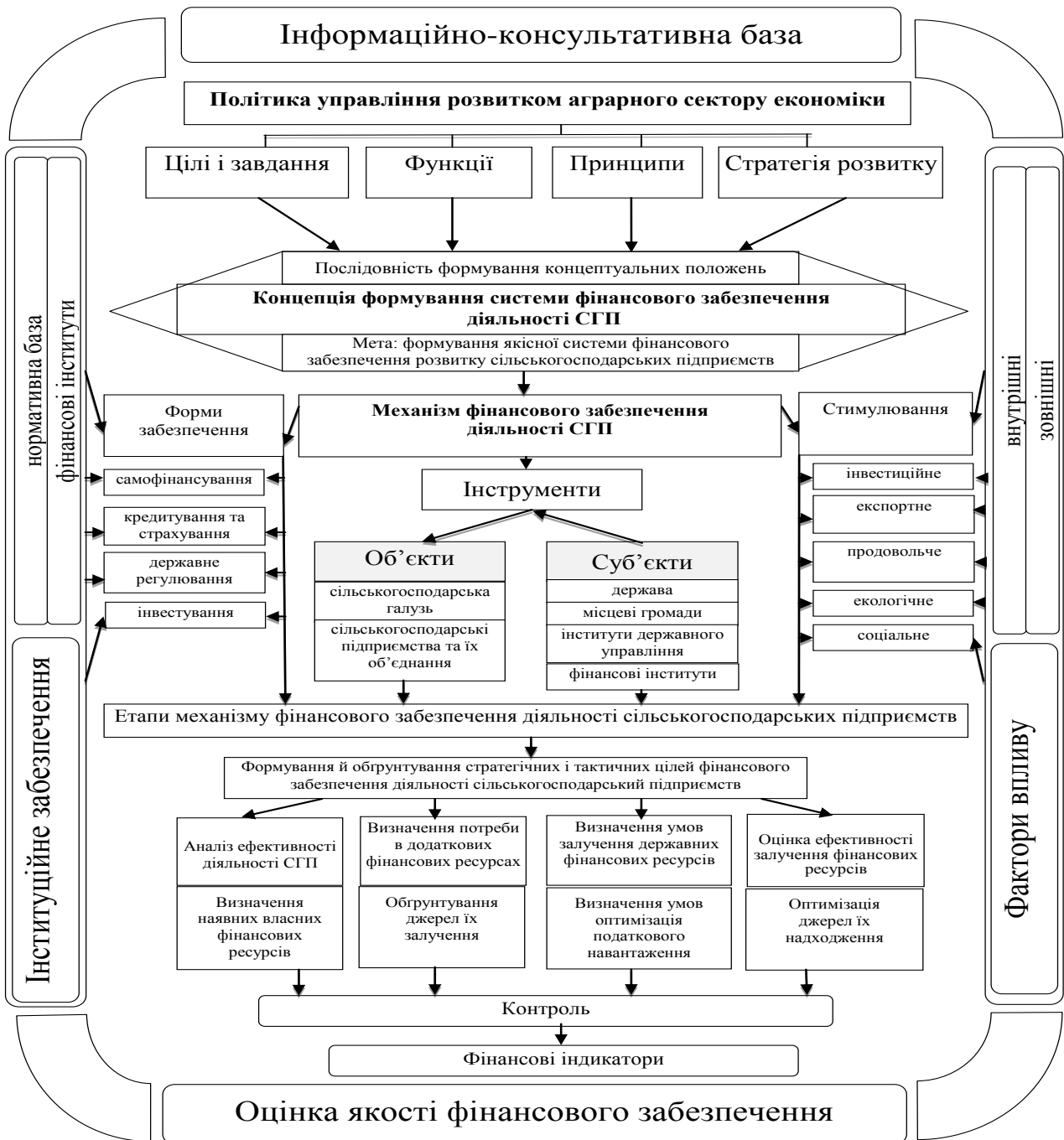

Рис. 2. Структурно-логічна побудова концепції формування системи фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств

На основі розрахованих кількісно-якісних параметрів якості ФЗДСГП представлена структура якості фінансового забезпечення за її рівнями (рис. 3), що свідчить про переваження низького рівня якості фінансового забезпечення, який становить в середньому 54 %, а в 2017 р. 72 % від загальної кількості досліджуваних СГП. У результаті апробації запропонованого підходу встановлено, що для досліджуваних підприємств характерна зростаюча динаміка зниження якості фінансового забезпечення у впродовж 2011-2017

року. За цей період на **25 %** більше підприємств стали характеризуватися низькою якістю фінансового забезпечення, на **15 %** менше підприємств стали мати середній рівень якості фінансового забезпечення та на 10% підприємств втратили високий рівень якості (рис. 4). Основними напрямками підвищення якості ФЗДСГП є зростання рівня самофінансування та залучення позикових коштів з низькою вартістю.

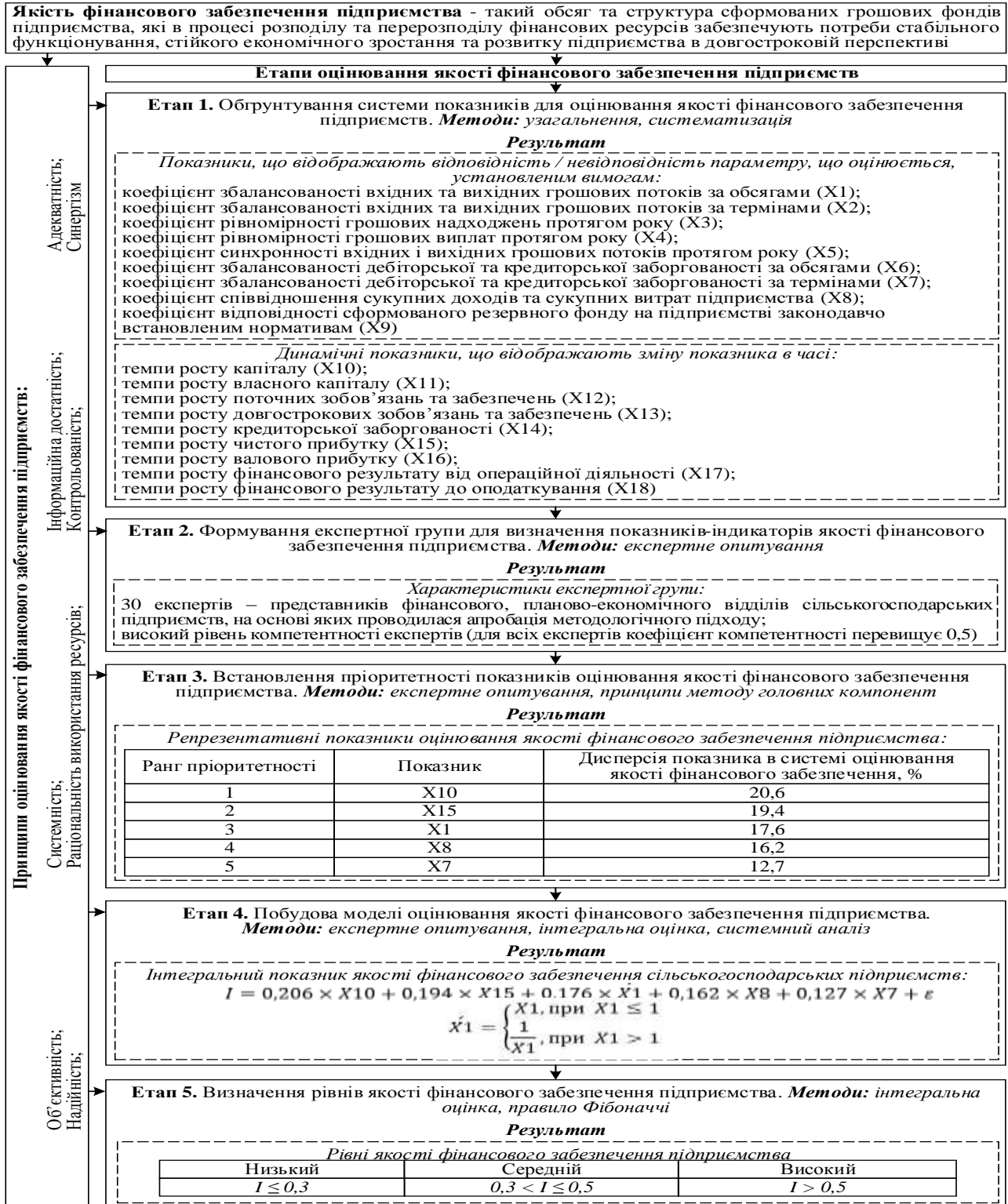

Рис. 3. Етапи методологічного підходу до оцінювання якості фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств

Рис. 4. Динаміка структури якості фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств за її рівнями у 2010-2017 рр.

Автором сформовано методичний підхід до оцінювання рівня самофінансування сільськогосподарських підприємств. З метою аналітичного представлення сучасного фінансового стану сільськогосподарських підприємств сформовано репрезентативну вибірку показників фінансового аналізу. Репрезентативність даної системи показників для визначення рівня фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств детермінована методом експертних оцінок. У результаті проведеного багатовимірного факторного аналізу виділено 6 факторів оцінювання фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств: фактор забезпеченості власними коштами - 25,7 % (відсоток дисперсії фактору), фактор ефективності розподілу джерел фінансування - 24,1 %, фактор прибутковості діяльності підприємств - 16,1 %, фактор ефективності використання капіталу - 14,4 %, фактор ліквідності підприємства - 8,1 %, фактор маневреності власних коштів - 4,8 % (рис. 5, 6).

Визначені фактори характеризують наявність власних коштів на підприємствах, їх достатність для забезпечення фінансової стійкості, ефективність розподілу, здатність генерувати дохід та приносити прибуток. За обґрунтованим і розробленим методичним підходом оцінювання рівнів самофінансування СГП з використанням карт Кохонена визначено рівні показників самофінансування, що враховують особливості аграрного сектору економіки (рис.6). Визначення таких рівнів за розробленими моделями має особливе значення для проведення превентивної діагностики фінансового стану, оскільки дозволяє швидко діагностувати рівень забезпеченості власними фінансовими ресурсами та ефективність їх використання на основі порівняння значень показників - індикаторів рівня самофінансування з їх нормативними

значеннями, визначеними в результаті моделювання, а також комплексної оцінки через віднесення СГП до певного класу.

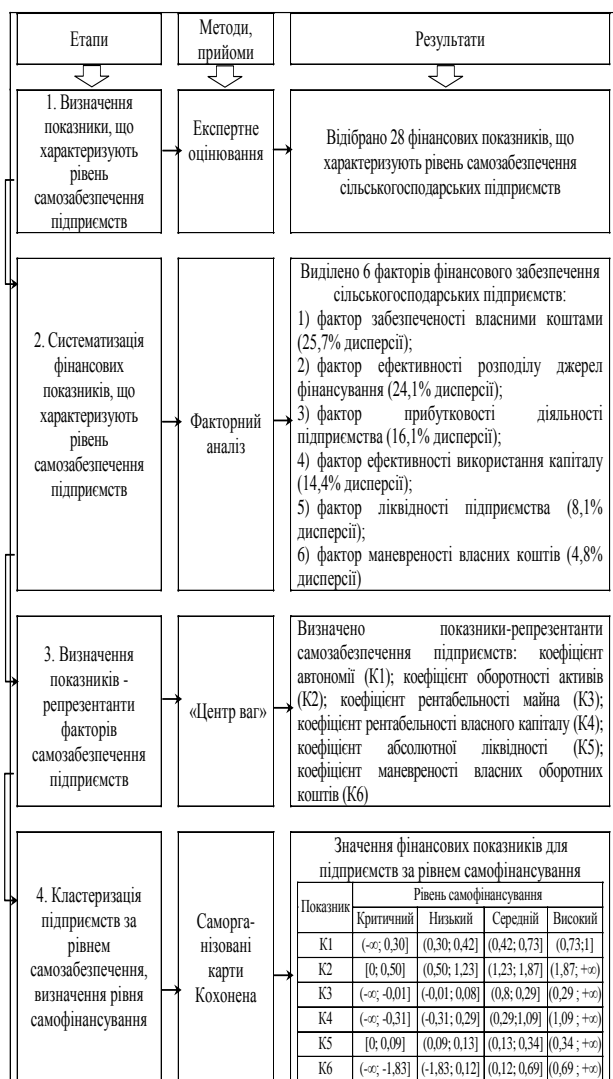

Рис 5. Методичний підхід до оцінки рівня самофінансування СГП

Структуризація показників оцінки рівня фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств за фактором навантаження

Показник	Значення факторних навантажень	Відсоток дисперсії фактору, %
Фактор 1 – Фактор забезпеченості власними коштами		
Коефіцієнт автономії (X1)	0,94	25,7
Коефіцієнт фінансового ризику (X2)	-0,80	
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел (X4)	0,82	
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень (X6)	-0,72	
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів (X7)	-0,83	
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (X11)	0,90	
Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами (X12)	0,74	
Фактор 2 – Фактор ефективності розподілу джерел фінансування		
Коефіцієнт мобільності активів (X13)	0,73	24,1
Коефіцієнт оборотності активів (X14)	0,98	
Коефіцієнт оборотності готової продукції (X15)	0,79	
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (X16)	0,86	
Коефіцієнт оборотності оборотних активів (X17)	0,91	
Коефіцієнт оборотності запасів (X18)	0,92	
Коефіцієнт оборотності основних засобів (X19)	0,88	
Фактор 3 – Фактор прибутковості діяльності підприємства		
Коефіцієнт рентабельності майна (X22)	0,90	16,1
Коефіцієнт рентабельності продажу (X24)	0,83	
Коефіцієнт валової рентабельності основної діяльності (X25)	0,84	
Коефіцієнт рентабельності операційної діяльності (X27)	0,79	
Коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції (X28)	0,86	
Фактор 4 – Фактор ефективності використання капіталу		
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (X20)	0,81	14,4
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (X26)	0,98	
Коефіцієнт рентабельності капіталу (X23)	0,86	
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (X21)	0,81	
Фактор 5 – Фактор ліквідності підприємства		
Коефіцієнт поточної ліквідності (X8)	0,86	8,1
Коефіцієнт швидкої ліквідності (X9)	0,88	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (X10)	0,97	
Фактор 6 – Фактор маневреності власних коштів		
Коефіцієнт маневреності власного капіталу (X3)	0,86	4,8
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів (X5)	0,91	

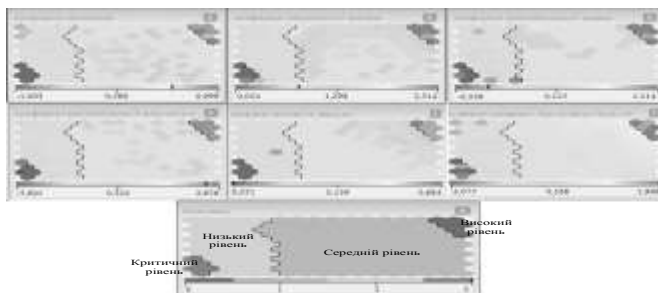

Рис 6. Рівні самофінансування СГП

Із використанням запропонованого методичного підходу визначено рівень самофінансування визначених СГП за підсумками 2017 року: 10,7 % підприємств вибіркової сукупності знаходиться на високому рівні; 21,4% – на середньому рівні; 42,9% – на низькому; 25% – на критичному. Низький та критичний рівень самофінансування для доміантної частки СГП (67,9%) зумовлений передусім низьким рівнем їх платоспроможності та свідчить про нездатність СГП фінансувати поточну діяльність за рахунок власних ресурсів.

У дисертації запропоновано методологічний підхід оцінки вартості різних форм фінансових ресурсів, залучених у господарську діяльність СГП за такими етапами: визначення основних цілей залучення; моніторингу інституційного забезпечення існуючих форм позики, на основі виокремлених та запропонованих до використання автором класифікаційних принципів та умов залучення; оцінка вартості позичених ресурсів з урахуванням основних та

трансакційних витрат супроводжуючих угоди; прийняття управлінських рішень на засадах їх цільової спрямованості та майбутньої вартості таких ресурсів. Визначення вартості позикових фінансових ресурсів відбувається за двома основними напрямками: формування ціни на рівні кредиторів (банківських установи, лізингових компанії, державних й приватних кредиторів) під впливом факторів фінансового ринку; формування вартості позикових фінансових ресурсів на рівні позичальників – СГП (рис. 7). Запропонований методологічний підхід дає можливість врахувати специфіку інноваційних форм залучення фінансових ресурсів: форвардних операцій та операцій з аграрними розписками. Особливостями ціноутворення на фінансові ресурси за рахунок форвардних операцій та аграрних розписок є визначення двох складових: з однієї сторони – це ціна на надані оборотні засоби для господарського використання, з іншого боку – це ціна майбутнього врожаю, які є заставною гарантією названих угод (рис. 8).

Запропонований методологічний підхід дозволяє достовірно визначити вартість позикових фінансових ресурсів з урахуванням уточненого теоретичного забезпечення та обґрунтованої концепції. Використання розробленого методологічного підходу дозволило, на основі аналізу діючих угод СГП з різних видів позик, визначити фактичну вартість залучених фінансових ресурсів: банківський кредит - 20,1-24,8%, форвардні операції – 16,3- 30,3 %, операції фінансового лізингу – 26,0 %, операції з аграрними розписками – 11-16%.

Формування вартості позикових фінансових ресурсів при різних видах запозичень			
Форми позикових фінансових ресурсів			
Банківський кредит	Форвардні операції	Аграрні розписки	Фінансовий лізинг
$ВБК = \text{Вод} + \text{Нл} + \text{Стл} + \text{Бк} + \text{Еоз} + \sum \text{ПФР} \times \frac{\text{СП}}{365} \times \text{Кд}$	$\text{ВФО} = \text{Вод} + \text{Нл} + \text{Стл} + \sum \text{Ав} \times \frac{\text{СП}}{365} \times \text{Кд} \times \frac{\text{КВ } 2}{\text{КВ } 1}$	$\text{ВАР} = \text{Вод} + \text{Нл} + \text{Стл} + \sum \text{Т} \times \frac{\text{СП}}{365} \times \text{Кд} \times \frac{\text{КВ } 2}{\text{КВ } 1}$	$\text{ВФЛ} = \text{Вод} + \text{Лк} + \text{Ллл}$
де, ВБК – вартість позикових фінансових ресурсів банківського кредитування	де, ВФО – вартість позикових фінансових ресурсів форвардних операцій	де, ВФЛ – вартість позикових фінансових ресурсів аграрних розписок	де, ВФЛ – вартість позикових фінансових ресурсів фінансового лізингу
<i>Вод</i> – вартість одноразових фінансових витрат на початку замовлення позикових ресурсів			
<i>Нл</i> – витрати на нотаріальне оформлення			–
<i>Стл</i> – витрати на сплату страхових комісій за страхування заставного майна			–
<i>Бк</i> – комісія банку за оформлення кредиту	$\sum \text{Ав}$ – сума отриманого авансу	$\sum \text{Т}$ – сума отриманого товару	<i>Лк</i> – комісія за оформлення лізингу
<i>Еоз</i> – оплата за експертну оцінку заставного майна	<i>СП</i> – відсоткова ставка за користування авансом	<i>СП</i> – відсоткова ставка за користування товаром	<i>Ллл</i> – лізингові платежі
$\sum \text{ПФР}$ – сума отриманих позикових фінансових ресурсів	<i>Кд</i> – кількість календарних днів користування авансом	<i>Кд</i> – кількість календарних днів користування товаром	–
<i>СП</i> – % ставка за користування позиковими коштами	<i>КВ 2</i> – курс іноземної валюти до української (офіційний курс гривні) на дату постачання продукції, оприлюднений на офіційному сайті НБУ		–
<i>Кд</i> – кількість кален. днів користування позиковими коштами	<i>КВ 1</i> – курс іноземної валюти до української (офіційний курс гривні) на дату отримання авансу, оприлюднений на офіційному сайті НБУ		–

Рис. 7. Формування вартості позикових фінансових ресурсів для різних форм позик

Ціноутворення на майбутню сільськогосподарську продукцію та постачання товару при форвардних операціях і операціях з аграрними розписками		
Ціна	Форми позикових фінансових ресурсів	
	Аграрний форвард	Аграрні розписки
Ціна на с-г продукцію (майбутній урожай)	$РЦ_{СГП} = \left(\frac{Ц_{СГП \text{ ел}}}{КВ 2} - \frac{Ав}{КВ 1} \right) \times КВ 2 - \left(\frac{Ав \times ПС}{365} \right) \times Кд$	$РЦ_{СГП} = Ц_{СГП \text{ ел}}$
Ціна на постачання товару (оборотні засоби)	–	$РЦ_{Т} = Ц_{Т} \times \frac{ПС}{365} \times Кд \times \frac{КВ 1}{КВ 2}$
де $РЦ_{СГП}$ – ринкова ціна на с-г продукцію (майбутній урожай);		
$Ц_{СГП \text{ ел}}$ – ціна с-г продукції, що сформувалася на зерновому складі (в порту) в момент постачання продукції		
КВ 1 – курс іноземної валюти до української (офіційний курс гривні) на дату здійснення попередньої оплати, оприлюднений на офіційному сайті НБУ;	де $РЦ_{Т}$ – ринкова ціна доставленого товару;	
КВ 2 – курс іноземної валюти до української (офіційний курс гривні) на дату постачання продукції, оприлюднений на офіційному сайті НБУ;	$Ц_{Т}$ – ціна доставлено товару з ПДВ;	
Умова: якщо на дату постачання СГП $КВ 2 < КВ 1$, то $КВ 2 = КВ 1$.	ПС – процентна ставка за користування товаром;	
Ав – сума попередньої оплати (авансу) за одну одиницю з ПДВ;	Кд – кількість днів з дати отримання товару до дати постачання с-г продукції;	
ПС – процентна ставка за користування авансом;	КВ 1 – курс іноземної валюти до української (офіційний курс гривні) на дату постачання товару, оприлюднений на офіційному сайті НБУ;	
Кд – кількість днів від дати попередньої оплати (авансу) до дати здійснення доставки с/г продукції	КВ 2 – курс іноземної валюти до української (офіційний курс гривні) на дату постачання продукції, оприлюднений на офіційному сайті НБУ	
	Умова: якщо на дату постачання СГП $КВ 1 < КВ 2$, то $КВ 1 = КВ 2$	

Рис. 8. Формування вартості позикових фінансових ресурсів та ціноутворення на майбутню сільськогосподарську продукцію

У третьому розділі - «Аналіз та оцінка фінансового й інституціонального забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств на мезоекономічному рівні» - розроблено методичне забезпечення аналізу фінансових результатів діяльності та фінансового стану СГП на мезоекономічному рівні, визначено вплив інституціонального середовища щодо державної фінансової підтримки на розвиток СГП та податкової політики на їх доходи.

У дисертації запропоновано методичне забезпечення аналізу фінансових результатів діяльності та фінансового стану СГП в аграрному секторі економіки. Розроблене методичне забезпечення передбачає використання: кореляційно-регресійного аналізу, що дозволив визначити фактори впливу на формування прибутку; методу статистичного групування за величиною використаних площ сільськогосподарських угідь; оцінки ліквідності узагальненого балансу СГП у динаміці, що уможливило комплексне прогнозування якості фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств для обґрунтування головних напрямів державної фінансової підтримки СГП для їх ефективного фінансування.

За запропонованим методичним забезпеченням проведено аналіз фінансових результатів діяльності і фінансового стану СГП та визначено, що значення загальної рентабельності характеризуються мінливістю за роками та на її рівень мають суттєвий вплив витрати, пов'язані з фінансово-інвестиційною діяльністю внаслідок високої вартості залучених фінансових ресурсів та низького рівня інвестиційної активності СГП на фінансовому ринку.

Аналіз коефіцієнту зношеності основних засобів СГП за період 2010-2017 рр. свідчить про його коливання у межах 36-42%, що доводить необхідність суттєвого оновлення основних виробничих фондів. Проблеми зношеності

основних засобів, які довели результати побудови графу причинно-наслідкових зв'язків деструктивних факторів фінансового стану та фінансового забезпечення СГП, є першопричиною їх незадовільного фінансового стану. Саме даний деструктивний фактор призводить до зниження чистого прибутку та росту потреби у фінансуванні, що в сукупності негативно впливає на фінансову стійкість, ліквідність та рентабельність СГП.

У дисертації доведено значний вплив державної фінансової політики на розвиток СГП в залежності від різних етапів та обсягів державного фінансування. На підставі даних Рахункової палати та Державного комітету статистики України розраховано та представлено динаміку обсягів підтримки аграрного сектору економіки та надходжень до Державного бюджету від сплати податків і зборів АПК (табл.1), що свідчить про зростання обсягу надходжень до державного бюджету та скорочення державних видатків на фінансове забезпечення СГП.

Таблиця 1

Динаміка обсягів державної підтримки СГП та надходжень до зведеного бюджету від сплати податків і зборів підприємствами АПК України

Рік	Валова продукція (ВП) у постійних цінах, млрд грн	Заплановані видатки загального фонду Державного бюджету		Фактичні касові видатки Державного бюджету		ПДВ, акумульоване СГП		Обсяг надходжень до зведеного бюджету від сплати податків і зборів СГП	
		усього, млрд грн	у % до ВП	усього, млрд грн	у % до ВП	усього, млрд грн	у % до ВП	усього, млрд грн	у % до ВП
2008	201,6	7,17	3,56	3,87	1,90	2,41	1,20	17,3	8,6
2009	197,9	0,93	0,47	0,73	0,37	2,54	1,28	25,1	12,7
2010	187,5	0,17	0,10	1,32	0,07	3,29	1,75	34,3	17,6
2011	225,4	1,79	0,79	0,73	0,50	3,60	1,60	40,1	17,2
2012	216,6	1,21	0,56	0,83	0,28	5,77	2,66	42,1	18,9
2013	246,1	0,87	0,35	0,85	0,34	6,44	2,62	44,0	17,9
2014	251,4	0,99	0,39	0,42	0,16	15,22	6,05	46,1	18,3
2015	239,5	0,56	0,23	0,33	0,14	45,22	18,88	67,8	28,3
2016	254,6	0,35	0,14	0,13	0,05	6,61	2,60	88,8	34,9
2017	244,1	5,03	2,06	4,90	2,01	2,57	1,05	111,2	45,5
2018	261,8	4,28	1,63	3,51	1,34	0,00	0,00	124,4	47,5

У дисертації визначено вплив податкової політики на доходи СГП. Встановлено переваги діючої системи оподаткування: спрощена система оподаткування зменшує кількість податків та рівень податкового навантаження СГП, враховує сезонність виробництва та передбачає спрощення процесу адміністрування податків й ведення фінансового обліку; використання спеціального режиму з ПДВ надало можливість залишити в розпорядженні СГП значну частину фінансових ресурсів та підтримувати рівень прибутковості діяльності впродовж його дії. Визначено недоліки діючої системи оподаткування: спрощені та спеціальні режими оподаткування сприяли значним втратам фінансових ресурсів усіх рівнів бюджетної системи; при діючих системах оподаткування суб'єкти господарювання знаходяться в не рівних умовах; спрощений режим оподаткування не враховує обсяги виробництва, розмір доходів та спеціалізацію СГП; спеціальний режим з ПДВ не стимулює до оновлення основних засобів

У дисертації обґрунтовано стратегічні цілі напрямів удосконалення системи оподаткування діяльності СГП: система оподаткування має враховувати принцип справедливості податкової політики на основі застосування показника мінімального соціально-економічного навантаження на 1 га, який узагальнює усі складові податкового навантаження та соціальних виплат (орендної плати за земельні ділянки) СГП; спеціальні режими оподаткування мають бути направлені: на стимулювання виробництва кінцевої продукції з високим ступенем технологічної переробки; інтеграцію процесів виробництва, переробки, зберігання сільськогосподарської продукції; оновлення основних засобів; збільшення обсягів експортних операцій; збільшення обсягів імпорту сучасної техніки та обладнання; створення нових робочих місць; підвищення рівня заробітної плати; система оподаткування має враховувати принцип дотаційності виробництва сільськогосподарської продукції із застосуванням автоматичного режиму розподілу фінансових ресурсів; спеціальні режими оподаткування мають стимулювати розвиток малих та середніх СГП, які відповідають наступним критеріям: зареєстровані за місцем здійснення сільськогосподарської діяльності; господарюють самостійно та не є складовою агрохолдингових компаній; мають в обробітку не більше - 5 000 га сільськогосподарських угідь; навантаження сільськогосподарських угідь на 1 робоче місце не більше 50 га.

У четвертому розділі – **«Домінанти фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств в процесі залучення фінансових ресурсів»** - проаналізовано систему банківського кредитування діяльності СГП та визначено особливості системи її страхування; проведено діагностику дієвості форвардних операцій для забезпечення фінансовими ресурсами СГП та введено поняття «аграрний форвард», обґрунтовано процедуру форвардних контрактів; узагальнено використання операцій фінансового лізингу для оновлення основних засобів СГП; розвинуто методичне забезпечення використання аграрних розписок СГП; обґрунтовано вибір домінант ФЗДСГП за різним рівнем їх самофінансування.

У дисертації визначено інституціональне забезпечення та аналітичні аспекти системи кредитування і страхування СГП, що характеризується недостатньою дієвістю та сформованістю. Як результат дії інституціонального забезпечення відзначено, що домінантами залученням додаткових фінансових ресурсів є: банківські кредити, які можуть використовуватись як на фінансування основних так і оборотних засобів виробництва; операції фінансового лізингу, за рахунок яких фінансується лише придбання основних засобів виробництва; а також в останні роки особливого розповсюдження набули форвардні операції, спрямовані на фінансування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур, які укладаються з державними інститутами, а саме ДП «ДПЗКУ» та ПАТ «Аграрний фонд», та приватними підприємствами (експортерами сільськогосподарської продукції) .

Процес банківського кредитування за дослідженнями автора в більшості випадків залишається найдорожчим та складним, особливо щодо вимог гарантійного забезпечення кредитних угод. Банки продовжують дотримуватися

консервативного підходу до оцінки майна під заставу, встановлюючи жорсткі вимоги до видів забезпечення та коефіцієнтів покриття по них. Вартість заставного майна повинна бути достатньою для погашення кредиту, процентів та інших платежів, передбачених кредитним договором, витрат від зберігання заставного майна, а оцінюють її найчастіше не більше як у 50%. Суттєвий вплив на загальну вартість залучених кредитних коштів мають і витрати, пов'язані із страхуванням ризиків сільськогосподарського виробництва. Відзначено, що процентна ставка кредитування СГП перевищує середнє значення по Україні та становить в середньому 17,7 % у 2018 р. (рис. 9).

Рис. 9. Динаміка обсягів виданих кредитів та середньозваженої кредитної ставки для сільськогосподарських підприємств в Україні

Через банківську систему залучено 67,68 млрд грн у 2018 р. у господарську діяльність СГП. Певну цінність мають нові продукти банківського кредитування, так звані партнерські програми. Дані програми засновані на співпраці банківських установ та виробників продукції для СГП (матеріально-технічного обладнання, паливо-мастильних матеріалів, добрива, засобів захисту рослин та ін.) дозволили знизити кредитну ставку за такими програмами до 10-12 %, а в іноземній валюті до 6,75 % для кредитування придбання основних засобів.

Система страхування діяльності СГП в основному спрямована на обслуговування операцій банківського кредитування, операцій фінансового лізингу та форвардних операцій, оскільки є обов'язковою умовою таких операцій. Ситуація на ринку агрострахування в Україні є нестабільною. Питома вага застрахованих посівних площ коливається за аналізований період у межах 2,1-5,4 %, що є недостатнім для покриття ризиків СГП. Часткове покращення показників впродовж 2016-2018 рр. пов'язане з обов'язковою умовою страхування у межах державних програм, пов'язаних з форвардними закупівлями сільськогосподарської продукції та незначним поживленням банківського кредитування СГП.

Проте ця фінансова послуга залишається малодоступною для СГП внаслідок високої вартості страхових тарифів та встановлених розмірів франшизи (30-50%) без врахування особливостей сільськогосподарського виробництва. В дисертації відзначено, що страхування доцільно розглядати і застосовувати більш широко для всіх домінант фінансового забезпечення на умовах оптимізації умов страхування.

Діагностика дієвості форвардних операцій як домінанти ФЗДСГП та інструменту забезпечення фінансовими ресурсами СГП довела, що державні форвардні закупівлі на аграрному ринку України сільськогосподарської продукції стали дієвим механізмом з державного регулювання цін та ефективною програмою підтримки СГП (рис.10).

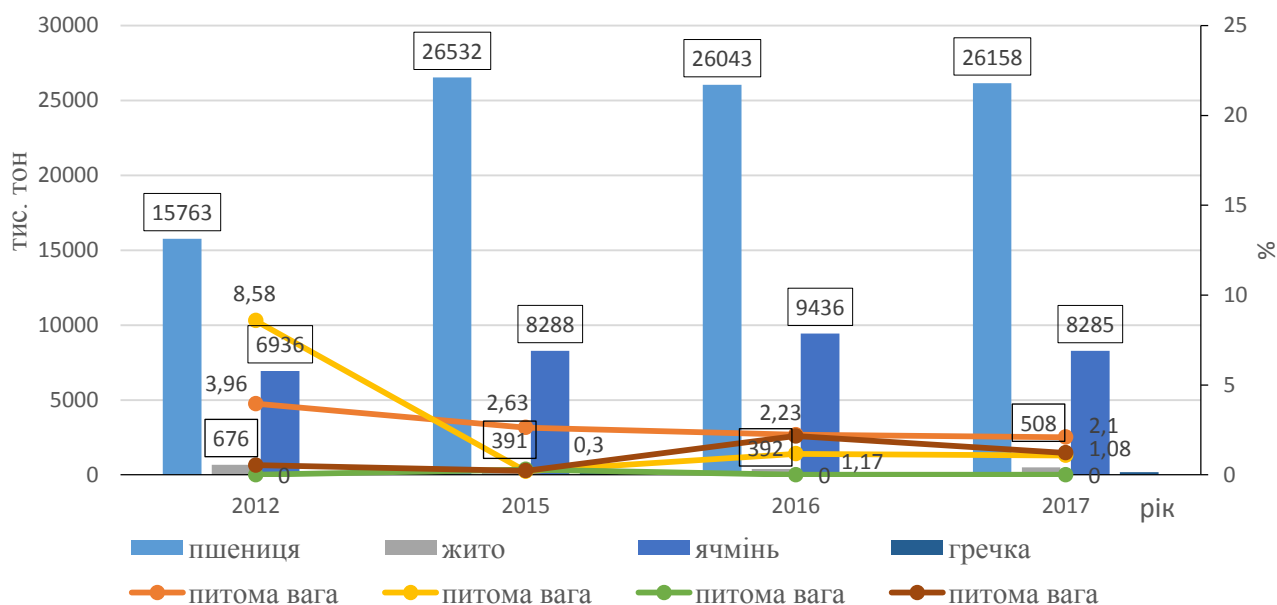

Рис. 10. Динаміка державних форвардних операцій за видами сільськогосподарської продукції в Україні

У дисертації уточнено понятійно-категоріальний апарат фінансового забезпечення щодо поняття «аграрний форвард», під яким запропоновано визначати дієву форму державного фінансування й регулювання процесу виробництва як додаткового джерела залучення фінансових ресурсів в господарську діяльність СГП на умовах попереднього чітко зафіксованого авансу із подальшим гарантованим викупом та остаточним розрахунком при отриманні готової сільськогосподарської продукції із урахуванням кон'юнктури ринкової ціни на аграрному ринку на момент її поставки. Запропоновано процедуру використання форвардних контрактів для формування ФЗДСГП, особливістю якої є врахування: умов залучення фінансових ресурсів, видів сільськогосподарської продукції, визначення ефективності, методів розрахунку, видів страхового забезпечення, обсягів фінансових витрат форвардних контрактів, що дозволяє цілеспрямовано використовувати новітній фінансовий інструмент – аграрний форвард – для збільшення обсягів оборотних активів

Згідно із розробленою концепцією, однією з домінант формування фінансового забезпечення СГП є операції фінансового лізингу. За офіційною статистикою вартість договорів фінансового лізингу в аграрному секторі поступово зростає. За такою формою фінансування у 2018 році на оновлення основних засобів СГП залучено 5,1 млрд грн. Встановлено позитивний вплив на збільшення обсягів лізингових операцій спеціального режиму з оподаткування з ПДВ діючого до 2016 року. У дисертації здійснено порівняльну оцінку умов проведення лізингових операцій компаніями та фінансовими установами за умови однакової суми позики, при цьому розрахований відсоток збільшення вартості об'єкту при співпраці з лізинговими компаніями становив 55-65%, з фінансовими установами – 40-45%, що є негативною тенденцією, проте використання фінансового лізингу дозволило підприємствам оновити основні засоби та використати їх у виробничому процесі. Визначено основні напрями вдосконалення лізингових відносин з урахуванням міжнародного досвіду, до яких віднесено: податкове стимулювання та державне фінансування, спрямовані на здешевлення лізингових платежів.

Як інноваційну домінанту формування фінансового забезпечення у дисертації виділено функціонування аграрних розписок, використання яких запроваджено наприкінці 2016 р. Запропоновано методичне забезпечення з їх використання, особливість якого полягає в обґрунтуванні ціноутворення на майбутню сільськогосподарську продукцію, що є предметом застави аграрної розписки та надані фінансові або матеріальні ресурси. Станом на 25.09.2018 р. згідно з Реєстром аграрних розписок всього укладено 688 шт. аграрних розписок на суму 4,4 млрд грн, із них товарних аграрних розписок - 287 шт. на суму 2,5 млрд грн та фінансових аграрних розписок - 401 шт. на загальну суму 1,9 млрд грн. Визначено, що головними позитивними рисами аграрних розписок є відносно простий процес їх використання, низька вартість та відсутність обов'язкового страхування майна. Доведено, що запровадження нової форми фінансування пожвавлює конкурентну боротьбу за позиції на фінансових ринках, і призводить до зниження відсоткової ставки залучення ресурсів. У майбутньому перспективним може бути освоєння сільськогосподарськими товаровиробниками нового напрямку застосування аграрних розписок: «виробник – переробник сільськогосподарської продукції».

З метою визначення доцільності використання розглянутих домінант ФЗДСГП запропоновано послідовність етапів їх вибору, особливістю якого є врахування цільової спрямованості та показника ефекту фінансового важеля, що сприятиме формуванню фінансового забезпечення відповідно до можливостей та потреб СГП і особливостями державної фінансової політики.

За ефектом фінансового важеля розраховано для кожного типопредставника кластерів СГП, згрупованих з використанням карт Кохонена, величину чистого прибутку на одиницю власного капіталу. За розрахованим показником ефекту фінансового важеля зроблено висновки: СГП, які знаходяться на високому рівні самофінансування, рекомендовано 45 % необхідних фінансових ресурсів залучити на основі фінансового лізингу, направлено на оновлення основних засобів, 20 % – форвардних операції для

забезпечення фінансовими ресурсами, 20 % – аграрними розписками та 15 % – кредитування і страхування; СГП, які знаходяться на середньому рівні самофінансування рекомендовано 10 % необхідних фінансових ресурсів залучити на основі кредитування і страхування, 10 % – форвардних операції для забезпечення фінансовими ресурсами, 10 % – аграрними розписками та 70 % – власні ресурси; СГП, які знаходяться на низькому рівні самофінансування рекомендовано 60 % необхідних фінансових ресурсів залучити на основі фінансового лізингу, направлено на оновлення основних засобів, 20 % – форвардних операції для забезпечення фінансовими ресурсами та 20 % – аграрними розписками; СГП, які знаходяться на критичному рівні самофінансування, не доцільно залучати позикові ресурси, а краще залишитися на самофінансуванні.

У п'ятому розділі – «Емпіричні дослідження домінант фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств» - здійснено моделювання сценаріїв використання домінант ФЗДСГП на формування основних засобів; розвинуто зміст та послідовність етапів визначення фінансової конкурентоспроможності великих СГП на світовому аграрному ринку та обґрунтовано вибір альтернативних джерел залучення фінансових ресурсів в господарську діяльність СГП.

Для моделювання поведінки домінант ФЗДСГП здійснено моделювання сценаріїв їх використання за розробленим методичним підходом (табл. 2).

Таблиця 2

Методичний підхід моделювання сценаріїв використання домінант ФЗДСГП на оновлення основних засобів

Етапи	Методи
Етап 1. Когнітивне моделювання домінант фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств 1.1. Побудова когнітивної карти 1.2. Побудова матриці взаємозв'язків 1.3. Сценарне моделювання	Когнітивна карта, сценарне моделювання
Етап 2. Кореляційно-регресійне моделювання домінант фінансового забезпечення 2.1. Дослідження взаємозв'язку факторів 2.2. Побудова системи регресійних рівнянь	Кореляційний аналіз, регресійний аналіз
Етап 3. Компаративний аналіз результатів моделювання та визначення домінант фінансового забезпечення	Компаративний аналіз

Відповідно до методичного підходу побудовано когнітивну карту напрямів взаємозв'язків джерел фінансування основних засобів, яку використано як підґрунтя для формування сценаріїв. Найбільш дієві з них ґрунтуються на використанні таких впливових факторів як чистий прибуток СГП, обсяг державної підтримки, обсяг іноземних інвестицій, операції фінансового лізингу. За найбільш дієвими сценаріями при зростанні першого, другого і четвертого факторів СГП будуть знаходитися у вигідних умовах фінансування, при зростанні перших трьох факторів та зменшенні четвертого фактору - зростання обсягів іноземних інвестицій – буде не суттєво впливати на фінансування СГП, при збільшенні другого, третього та четвертого факторів

прогнозування результатів фінансування діяльності СГП доводить їх позитивність. Таким чином, запропонований методичний підхід щодо визначення впливу доміант ФЗДСГП на оновлення основних засобів на основі сценарного моделювання акцентує увагу на основних важелях регулювання та прогнозних значеннях доміант, і, на відміну від існуючих, поєднує засоби когнітивного та регресійного моделювання, що забезпечує варіабельність їх застосування.

У дисертації зазначено, що світовим трендом розвитку глобалізаційних процесів є створення аграрних холдингів і постійне збільшення концентрації земельного фонду у їх власності. У роботі розвинуто зміст і послідовність етапів визначення фінансової конкурентоспроможності СГП (агрохолдингів) на основі розробленого методичного підходу до визначення їх фінансової конкурентоспроможності (рис. 11).

Рис. 11. Послідовність етапів методичного підходу визначення фінансової конкурентоспроможності СГП (агрохолдингів) щодо процесів світової глобалізації

Згідно з розробленим методичним підходом здійснено розрахунок інтегрального показника фінансової конкурентоспроможності для 93 СГП (агрохолдингів) за 2010-2017 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка інтегрального показника фінансової конкурентоспроможності СГП (агрохолдингів) України

Агрохолдинг	Значення показника по роках							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ASTARTA Holding N.V.	0,268	0,258	0,227	0,225	0,288	0,3	0,263	0,266
Industrial Milk Company S.A.	0,2	0,154	0,193	0,202	0,296	0,352	0,306	0,275
Kernel Holding S.A.	0,311	0,349	0,305	0,316	0,312	0,381	0,332	0,322
MHP S.E.	0,293	0,286	0,277	0,267	0,303	0,313	0,296	0,294
Milkiland N.V.	0,337	0,291	0,29	0,313	0,344	0,375	0,374	0,379
Ovostar Union N.V.	0,235	0,204	0,186	0,191	0,208	0,255	0,224	0,222
AgroGeneration S.A.	0,021	0,048	0,067	0,217	0,289	0,24	0,2	0,2
KSG Agro S.A.	0,222	0,19	0,153	0,181	0,266	0,314	0,296	0,302
Agromino A/S	0,195	0,169	0,213	0,231	0,261	0,299	0,221	0,217
UkrLandFarming PLC	0,311	0,312	0,310	0,334	0,300	0,299	0,305	0,332

На підставі динаміки інтегрального показника фінансової конкурентоспроможності агрохолдингів України, представлених у табл. 3,

побудовано рейтинги українських СГП (агрохолдингів) та визначено їх місце в світовому аграрному середовищі (табл. 4).

Таблиця 4

Рейтинг СГП (агрохолдингів) України

Агрохолдинг	Показник конкурентоспроможності	Місце в світовому рейтингу	Місце в національному рейтингу
Milkiland N.V.	0,379	15	1
UkrLandFarming PLC	0,332	19	2
Kernel Holding S.A.	0,322	23	3
KSG Agro S.A.	0,302	35	4
МНП S.E.	0,294	43	5
Industrial Milk Company S.A.	0,275	52	6
ASTARTA Holding N.V.	0,266	53	7
Ovostar Union N.V.	0,222	64	8
AgroGeneration S.A.	0,2	65	9
Agromino A/S	0,217	70	10

Аналіз значень табл. 4 дозволив визначити, що трійку найбільш конкурентоспроможних українських підприємств складають Milkiland (0,379 показник конкурентоспроможності), UkrLandFarming (0,332) та Kernel Holding (0,322), причому вони входять в ТОП-25 лідерів агробізнесу світу; українські агрохолдинги займають провідне місце в світовому агробізнесі, що пов'язано з аграрним потенціалом України та її географічним розташуванням.

У дисертації з використанням методів експертних оцінок та SWOT-аналізу обґрунтовано альтернативні джерела залучення фінансових ресурсів, до яких віднесено: кошти, залучені завдяки використанню міжнародних аграрних розписок, кредитні та грантові кошти міжнародних фінансових інститутів. Визначено ключову роль збільшення експортних операцій із сільськогосподарською продукцією та продукцією її переробки як важливого джерела збільшення власних фінансових ресурсів підприємств. Доведено, що сучасний розвиток економіки потребує активізації зовнішньоекономічної діяльності, у першу чергу експортної, суб'єктів господарювання в цілому та СГП зокрема. Для активного включення до глобальних ланцюгів доданої вартості запропоновано змінити товарну структуру експорту сільськогосподарської продукції з переважанням виробництва середньо - та високотехнологічної її частки.

Обґрунтований та розроблений комплекс теоретичного, методологічного, методичного забезпечення та практичних рекомендацій дозволяє визначати основні домінанти формування ФЗДСГП в сучасних умовах розвитку економіки України.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та представлено нове вирішення важливої наукової проблеми щодо формування теоретико-методологічних положень, розвитку методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій з обґрунтування і використання домінант фінансового забезпечення діяльності СГП у контексті стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки.

Основні результати і висновки дисертаційної роботи полягають у такому.

1. Розкрито зміст та розвинуто визначення поняття «фінансове забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств» на засадах системного, комплексного, інтеграційного, ситуаційного, ресурсного підходів як системи фінансових відносин, спрямованої на ефективне використання джерел фінансових ресурсів із метою отримання максимальних соціально-економічних результатів господарювання. Запропоноване визначення та побудований з його урахуванням на засадах узагальнення особливостей функціонування аграрного сектору економіки ієрархічно-структурований граф проблем фінансового забезпечення діяльності використано як теоретичне підґрунтя обґрунтованої концепції формування системи ФЗДСГП.

2. З урахуванням забезпечувальної і регуляторної дії державної фінансової політики щодо розвитку аграрного сектору економіки узагальнено теоретичні засади інституціонального забезпечення механізму ФЗДСГП з урахуванням нормативно-правового, організаційного, регламентованого, економічного аспектів, що здійснюються регулюючими суб'єктами за допомогою методів залучення фінансових ресурсів на основі діючих форм залучення фінансових ресурсів, які підлягають управлінню за допомогою інструментів державного та ринкового впливу. Формами впливу є: розподіл ресурсів, стимулювання, обмеження та інформаційне забезпечення. Узагальнені теоретичні засади інституціонального забезпечення враховано у концепції формування системи ФЗДСГП.

3. узагальнено теоретичні засади інституціонального забезпечення механізму ФЗДСГП з урахуванням нормативно-правового, організаційного, регламентованого, економічного аспектів, є основою для комплексного врахування складної мінливої системи фінансових відносин щодо залучення та використання фінансових ресурсів із різних джерел, яка знаходиться під постійним впливом внутрішньогалузевих, внутрішньо-державних та зовнішніх міжнародних факторів впливу. Основними виявленими цільовими орієнтирами державної фінансової політики щодо ФЗДСГП є сприяння оновленню основних засобів та розширення обсягу оборотних засобів з використанням сучасних домінант фінансового забезпечення.

4. Обґрунтовано і згенеровано концепцію формування системи ФЗДСГП, спрямовану на ефективне поєднання різних джерел фінансових ресурсів з метою досягнення стратегічних цілей розвитку: головного порядку (оновлення на якісно новій основі матеріально-технічно бази виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції) та забезпечуючого порядку (формування державної підтримки, ефективної системи оподаткування, дієвих форм державно-приватного партнерства, спільного міжнародного фінансування) з доцільним використанням домінант фінансового забезпечення.

Теоретичні положення концепції ґрунтуються на взаємодії всіх діючих систем фінансування аграрного сектору економіки: самофінансуванні, бюджетному фінансуванні виробництва та загальнодержавному управлінні, фінансуванні державними інститутами, державній підтримці на основі спрощеної системи оподаткування, кредитуванні й страхуванні, державно-приватному партнерстві, міжнародному фінансуванні та стимулюванні розвитку аграрного ринку. Доведено, що аграрний сектор економіки є основою розвитку національної економіки за таких умов: синергії розвитку агропромислового комплексу з суміжними галузями; розробки національної

стратегії розвитку експортного потенціалу галузі; розробки державної концепції фінансової підтримки галузі, при якій стимулювання інвестиційної привабливості підприємств можливо підвищити безоплатним використанням та обов'язковим поверненням державних інвестицій.

5. Сформовано методологічний підхід до оцінки якості ФЗДСГП на принципах: об'єктивності, системності, інформаційної достатності, надійності, раціональності використання ресурсів, контрольованості. Методологічний підхід передбачає використання системи значущих відносних показників (коефіцієнтів), обґрунтованих методом експертного оцінювання, що характеризують ступінь та динаміку задоволення потреб СГП за обсягом та структурою сформованих фінансових ресурсів, які в процесі формування та розподілу забезпечують потреби стабільного функціонування, стійкого економічного зростання та розвитку СГП в довгостроковій перспективі. Практичне застосування розробленого підходу дозволить визначати рівень якості діючої системи фінансового забезпечення на мікро та макроекономічному рівнях.

6. Розроблено методичний підхід до оцінювання рівня самофінансування СГП. У результаті проведеного багатовимірної факторного аналізу виділено 6 факторів оцінювання фінансового самозабезпечення СГП: фактор забезпеченості власними коштами – 25,7% (відсоток дисперсії фактору), фактор ефективності розподілу джерел фінансування – 24,1%, фактор прибутковості діяльності підприємств – 16,1%, фактор ефективності використання капіталу – 14,4%, фактор ліквідності підприємства – 8,1%, фактор маневреності власних коштів – 4,8%. Виділені значущі показники об'єднані в інтегральні з інтерпретацією його за якісними рівнями, що дасть змогу прогнозувати достатній рівень самофінансування на мікроекономічному рівні та діагностування фінансового стану на мезоекономічному рівні.

7. Розроблено методологічний підхід до оцінки вартості залучених фінансових ресурсів в господарську діяльність СГП з урахуванням етапів, особливих принципів, класифікації, ціни та ключових умов залучення, які забезпечують структурну гнучкість варіативності прийняття управлінських рішень про використання зовнішніх джерел фінансування за домінуючими формами – кредитні, форвардні, лізингові операції та операції з товарними й фінансовими аграрними розписками, що зумовлюється цільовою спрямованістю позики.

8. Здійснено комплексний аналіз фінансових результатів та фінансового стану СГП за розробленим методичним забезпеченням, що ґрунтується на визначеній кореляційно-регресійної залежності факторів впливу на формування прибутку; середніх фінансово-економічних показників результатів господарювання та ступені оновлення основних засобів виробниками сільськогосподарської продукції на основі статистичного групування за розміром використаних площ сільськогосподарських угідь; врахуванні структури наявних фінансових ресурсів підприємств із інтерпретацією результатів оцінки ліквідності узагальненого балансу у динаміці, що дозволяє комплексно прогнозувати якість ФЗДСГП та розробляти їх стратегічні та тактичні плани фінансування й визначати пріоритетні напрями державної фінансової підтримки СГП.

9. Визначено вплив інституціонального середовища державної фінансової політики на розвиток СГП, який суттєво зменшився та залишається

недостатнім. Доведено відсутність чіткої визначеності спрямованості й критеріїв оцінки ефективності та перспективності державної фінансової підтримки, забезпечення прозорості розподілу коштів, що ускладнює конкуренцію вітчизняних СГП із зарубіжними партнерами за український споживчий ринок. Визначено, що державної підтримки потребує продукція, пропозиція якої на ринку не задовольняє потреб споживання або виробництво якої є не вигідним для виробників. Запропоновано в якості основного стратегічного вектору державної політики фінансової підтримки аграрного сектора національної економіки на сучасному етапі використовувати капіталізацію фінансових ресурсів задля оновлення матеріально-технічної бази, застосування новітніх технологій виробництва, переробки і зберігання сільськогосподарської продукції.

10. Визначено на основі комплексної оцінки діючої податкової політики, вплив спрощеної системи та спеціальних режимів оподаткування на формування фінансових результатів господарювання СГП з одного боку, та формування доходів бюджетів всіх рівнів, з іншого боку. З метою створення конкурентних і прозорих умов для діяльності усіх СГП та покращення фінансової основи функціонування органів місцевого самоврядування, розвитку соціальної інфраструктури сільських територій на основі наповнення місцевих бюджетів сформовано основне завдання місцевої влади - проведення моніторингу, аналізу й обстеження наявності та використання земель сільськогосподарського призначення, праці найманих працівників на цих землях і сплати податків. Оскільки за нерівних умов порушується один з основних принципів – нейтральність оподаткування, який має на меті «установлення податків та зборів у спосіб, що не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків», для виконання принципу справедливості податкової політики доведено доцільність введення показника обов'язкового мінімального соціально-податкового навантаження на 1 га, виконувати яке повинні усі власники або орендарі земельних ділянок (паїв). Об'єктом нарахування податку має стати земельна ділянка (пай) із розрахунку її грошової оцінки за 1 га.

11. Проаналізовано систему банківського кредитування діяльності СГП. Дана оцінка інституціональному забезпеченню залученню додаткових фінансових ресурсів в господарську діяльність СГП за банківським кредитом. Представлено в динаміці аналітичні аспекти умов залучення банківських кредитних ресурсів та визначено основні чинники стримування. Визначено основні пропозиції ринку банківських кредитних послуг для виробників сільськогосподарської продукції на вітчизняному ринку, зокрема з урахуванням існуючих форм державної підтримки, що дозволило зробити висновок про суттєву величину ставки банківського кредитування та не вигідність її використання для формування ФЗДСГП. Привабливість банківського кредитування запропоновано підвищити за рахунок зниження процентної ставки кредитування. Визначено особливості, проблеми та роль діючої системи страхування СГП у системі фінансового забезпечення. Відсутність державної підтримки з компенсації частки страхових тарифів для СГП призвело до зменшення обсягів укладених договорів страхування. Усунення зазначеної проблеми активізує укладання страхових угод та знизить ступінь ризику фінансових втрат СГП.

12. Уточнено понятійно-категоріальний апарат ФЗДСГП щодо поняття «аграрний форвард», що є дієвою формою державного фінансування й регулювання процесу виробництва як додаткового джерела залучення фінансових ресурсів в господарську діяльність СГП на умовах попереднього чітко зафіксованого авансу із подальшим гарантованим викупом та остаточним розрахунком при отриманні готової сільськогосподарської продукції із урахуванням кон'юнктури ринкової ціни на аграрному ринку на момент поставки. Запропоноване визначення є підґрунтям розробленої процедури використання форвардних контрактів як доміанти фінансового забезпечення оборотними засобами СГП.

13. Обґрунтовано і розроблено процедуру використання форвардних контрактів для формування ФЗДСГП як домінуючого джерела залучення обігових коштів для виробництва продукції СГП. Особливістю розробленої процедури є врахування: умов залучення фінансових ресурсів, видів сільськогосподарської продукції, визначення ефективності, методів розрахунку, видів страхового забезпечення, обсягів фінансових витрат форвардних контрактів, що дозволяє цілеспрямовано використовувати новітній фінансовий інструмент – аграрний форвард – для збільшення оборотних активів. Встановлено, що в Україні форвардні операції є одним із методів державного регулювання ціни на аграрному ринку та дієвою формою державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції та практично єдиним доступним джерелом залучення державних оборотних коштів в їх господарську діяльність. Вартість залучених коштів за аграрними форвардними операціями коливається на рівні 14-15%. Основними її складовими є: реєстраційний збір Аграрної біржі, брокерські послуги, витрати на оформлення договору застави, страхові платежі та сама винагорода за користування позиковими коштами.

14. Узагальнено діюче теоретичне та нормативно-правове підґрунтя здійснення операцій фінансового лізингу як одного із сучасних та перспективних фінансових інструментів залучення фінансових ресурсів на оновлення основних засобів виробництва СГП. Визначено, що ринок фінансових послуг з лізингових операцій в Україні не є достатньо розвиненим. На його стан впливають інфляційні процеси в країні, фінансова спроможність СГП, паритет цін на сільськогосподарську продукцію і продукцію промисловості, зокрема вартість основних засобів, та чинна система оподаткування, яка не стимулює виробників до укладання угод фінансового лізингу та ін. Проте за період з 2007 р. по 2013 р. обсяг лізингових послуг збільшився майже в 14 разів та з 2014 р. по 2017 р. скоротився в 3 рази аграрному секторі економіки України. Встановлено, що суттєвий вплив на збільшення кількості лізингових угод на придбання техніки сільськогосподарського призначення мав спеціальний режим з оподаткування ПДВ. Визначено основні напрями вдосконалення лізингових відносин з урахуванням міжнародного досвіду: зниження митних платежів для тракторів, машин, виробничого обладнання сільськогосподарського призначення іноземного походження. Пільги з оподаткування експортних операцій з основними засобами для сільськогосподарського виробництва можуть стати потужним фінансовим важелем, здатним підтримувати якісне матеріальне оновлення СГП та вітчизняної економіки в цілому.

15. Розроблено методичне забезпечення використання аграрних розписок як доміанти ФЗДСГП, особливість якого полягає в обґрунтуванні

ціноутворення на майбутню сільськогосподарську продукцію, що є предметом застави аграрної розписки і дозволить активізувати процес формування фінансових ресурсів за складовою оборотних засобів та підвищить їх ліквідність. Визначено основні складові ціноутворення при використанні аграрних розписок: формування ціни на позичені кошти та продукцію майбутнього врожаю. Доведено перспективність такої форми залучення фінансових ресурсів, оскільки за вартістю залучення вони є найдешевшими.

16. Обґрунтовано вибір домінант ФЗДСГП, особливістю якого є врахування їх цільової спрямованості та показника ефекту фінансового важеля для обґрунтування форм залучення фінансових ресурсів, що сприятиме формуванню фінансового забезпечення у відповідності з можливостями та потребами СГП та особливостями державної фінансової політики. За розрахованим показником ефекту фінансового важеля зроблено висновки про залежність використання домінант фінансового забезпечення від фінансового стану підприємств, так для підприємств, які знаходяться на низькому рівні самофінансування рекомендовано 60 % необхідних фінансових ресурсів залучати на основі фінансового лізингу, 20 % – з використанням форвардних операцій та 20 % за рахунок аграрних розписок; для СГП, які знаходяться на критичному рівні самофінансування, не доцільно залучати позикові ресурси і рекомендовано залишитися на самофінансуванні.

17. Визначено доцільні сценарії ФЗДСГП щодо залучення фінансових ресурсів в їх господарську діяльність дозволяють зробити висновок, що основними факторами, які впливають на зміни в зазначеній системі, є: чистий прибуток, що отримують підприємства аграрної галузі, державна підтримка СГП, іноземні інвестиції у сільське господарство та фінансування основних засобів на основі операцій фінансового лізингу. Саме на цих факторах повинна бути сконцентрована увага в процесі стратегічного управління фінансування процесу відтворення основних засобів СГП.

18. Удосконалено зміст та розроблено послідовність етапів методичного підходу до визначення фінансової конкурентоспроможності великих СГП (агрохолдингів) в умовах світової глобалізації ринку продовольчої продукції, з метою визначення потенційних можливостей залучення зарубіжних інвестицій. Особливістю підходу є врахування специфічних факторів конкурентоспроможності в аграрному бізнесі та побудова аналітичної функції інтегрального показника конкурентоспроможності, за допомогою якого здійснюється оцінка місця великих СГП України на світовому аграрному ринку та визначення їх потенційних можливостей для залучення іноземних інвестицій.

19. Визначено перспективні напрями альтернативних джерел залучення фінансових ресурсів в господарську діяльність СГП: кошти залучених з використанням міжнародних аграрних розписок, кредитні та грантові кошти міжнародних фінансових інститутів. Зазначено пріоритетну роль збільшення експортних операцій із сільськогосподарською продукцією та продукцією її переробки як важливого джерела збільшення власних фінансових ресурсів підприємств. Доведено, що сучасний розвиток економіки потребує активізації зовнішньоекономічної діяльності, у першу чергу експортної, суб'єктів господарювання в цілому та СГП зокрема. Для активного включення до глобальних ланцюгів доданої вартості запропоновано змінити товарну структуру експорту сільськогосподарської продукції з переважанням виробництва середньо - та високотехнологічної її частки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії та розділи у колективних монографіях

1. Яцух О. О. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств: монографія. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2018. 467 с. (Рецензію д.е.н., проф. Л. І. Катан на монографію О. О. Яцух надруковано: *Економіка АПК*. 2019. № 4 (294). С. 124 – 126).
2. Яцух О. О. Проблеми фінансового забезпечення промислового садівництва та основні чинники її вирішення. *Економіка та організація промислового садівництва України*: монографія / ред. О. М. Шестопаль. Київ: ННЦ ІАЕ, 2010. С. 277–288. *Особистий внесок: визначені основні джерела фінансування промислового садівництва.*
3. Яцух О. О., Синяєва Л.В., Радченко Н.Г. Механізм кредитування суб'єктів господарювання аграрного сектору в Україні: монографія. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2018. С. 127 – 173. *Особистий внесок: визначені умови залучення додаткових фінансових ресурсів на основі форвардних та лізингових операцій.*
4. Яцух О. О., Аблязова Е. З. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, як фіскальний інструмент. монографія: Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2018. 204 с. *Особистий внесок: визначена методика оцінки майна для розрахунку податку на нерухоме майно на прикладі селищної ради.*
5. Яцух О.О, Трусова Н. В., Когут І. А. Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах підвищення самостійності регіонів: монографія / наук. ред. та кер. кол. авт., к.е.н., О. О. Яцух. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2019. 337 с. *Особистий внесок.: визначено деструктивні фактори якості фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств та сформовано методологічний підхід до оцінки такої якості; обґрунтовано вибір домінант фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств та визначено його альтернативні джерела.*

Статті у наукових фахових виданнях України

6. Яцух О. О. Особливості кредитної політики в аграрному секторі. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. Серія: Економічні науки. 2007. Вип. 55. С. 293–296.
7. Яцух О. О. Особливості державного фінансування галузі садівництва. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. Серія: Економіка АПК. 2009. № 16 (1). С. 94–98.
8. Яцух О. О. Основні напрямки розвитку фінансової політики щодо державного фінансування аграрного сектору економіки. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. Серія: Економічні науки. 2009. Вип. 85. С. 390–394.
9. Яцух О. О. Особливості державної політики щодо фінансової підтримки аграрного сектору економіки. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: Економічні науки. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2010. № 3 (11). С. 523–526.

10. Яцух О. О. Фінансова підтримка як механізм державного регулювання аграрного сектору економіки. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: Економічні науки. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2011. № 1 (13). С. 525–533.

11. Яцух О. О., Дмитров М. І. Проблеми та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2011. № 3. С. 33–36. *Особистий внесок: запропоновані наукові підходи до створення умов існування та розвитку недержавного пенсійного забезпечення, як соціально необхідного продукту*.

12. Яцух О. О. Оцінка діючої системи Державної підтримки сільськогосподарських галузей у Мелітопольському районі Запорізької області. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: Економічні науки. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2011. № 3 (15) С. 297–305.

13. Яцух О. О. Особливості формування фінансових ресурсів в аграрному секторі. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: Економічні науки. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2012. № 1(17). Т. 2. С. 279–285.

14. Яцух О. О. Державна підтримка агрострахування в Україні: проблеми та перспективи. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: Економічні науки. Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2013. № 4 (24). С. 255–260.

15. Яцух О. О. Стійкий фінансовий стан підприємств як передумова фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: Економічні науки. Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2013. № 2 (22). Т. 6. С. 418–435.

16. Яцух О. О. Проблеми та перспективи державної політики щодо напрямів і обсягів бюджетної підтримки розвитку аграрного сектору економіки. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: Економічні науки. Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2014. № 4 (28). С. 251–257.

17. Яцух О. О. Шляхи оптимізації податкового навантаження для суб'єктів господарської діяльності в аграрному секторі економіки України. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: Економічні науки. Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2015. № 1 (29). С. 187–191.

18. Яцух О. О. Оцінка основних чинників впливу на формування прибутку сільськогосподарських підприємств. *Приазовський економічний вісник: електрон. наук. фахове вид.* 2018. № 5 (10). С. 410–417. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/5_10.

19. Яцух О. О. Захарова Н. Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2018. № 3. Т. 29 (68). С. 173 – 180. *Особистий внесок: визначено особливості розрахунку показників фінансового стану сільськогосподарських підприємств*.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз

20. Iatsukh O. State police financial support of development of agricultural sector. *Promising problems of economics and management: Collection of scientific articles. Publishing house «BREEZE*. (Канада), 2015. P. 324–328.

21. Яцух О. О. Теоретичне та нормативно-правове забезпечення лізингових операцій. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: Економічні науки. Вид–во Мелітопольська типографія «Люкс», 2016. № 3 (32). С. 302–310. (*Index Copernicus*).

22. Iatsukh O. Budget policy of development of Ukraine's agrarian sector: achievements, trends and prospects. *Trends in der Entwicklung der nationalen und internationalen Wissenschaft: Sammelwerk der wissenschaftlichen artikel. Verlag SWG imex GmbH*. (Німеччина). 2016. S. 168–173.

23. Яцух О. О. Ринок агрострахування в Україні: стан та перспективи. *Економіка та суспільство*: електрон. наук. фахове вид. 2016. Вип. 7. С. 866–872. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua>. (*Index Copernicus*).

24. Яцух О. О. Оцінка діючого механізму залучення фінансових ресурсів в аграрний сектор економіки на умовах фінансового лізингу. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: економічні науки. Вид–во Мелітопольська типографія «Люкс», 2017. № 3 (35). С. 347–356. (*Index Copernicus*).

25. Iatsukh O. Demchenko I. The problem of unprofitable activity of enterprises in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4, No. 2. P. 64–69. (*Web of Science*). *Особистий внесок: визначено фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств та виявлено залежності рівня прибутковості їх операційної діяльності від рівня інфляції в країні*.

26. Яцух О. О. Вплив нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення на податкове навантаження товаровиробників. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: Економічні науки. Вид–во Мелітопольська типографія «Люкс», 2018. № 1 (36). С. 306–316. (*Index Copernicus*).

27. Iatsukh O., Demchenko I., Zakharova N., Tsap V. Agricultural development of Ukraine as the basis for ensure its food security. *Технологичний аудит и резервы производства*. 2018. № 2/5 (40). С. 37–44. (*Index Copernicus*). *Особистий внесок: визначено вплив державної підтримки на формування продовольчої безпеки України. Наведено стратегічні цілі розвитку аграрного сектору економіки України та найбільш суттєві загрози*.

28. Яцух О. О. Оцінка діючого механізму форвардних операцій та його аналітичне забезпечення. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2018. № 2 (101). С. 104–114. (*Index Copernicus*).

29. Яцух О. О. Механізм запровадження форвардних операцій аграрним фондом на ринку України та оцінка його ефективності. *Ефективна економіка*: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 5. URL: <http://www.economynauka.com.ua/?op=1&z=6350>. (*Index Copernicus*).

30. Яцух О. О. Теоретичні засади фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. Серія: Економічні науки. Вид–во Мелітопольська типографія «Люкс», 2018. № 3 (38). С. 310–316. (*Index Copernicus*).

31. Яцух О. О. Особливості нормативно–правового забезпечення адміністрування плати за землю для товаровиробників сільськогосподарської продукції. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 35. Ч. 2. С. 129–134. (*Index Copernicus*).

32. Яцух О. О. Сутність та зміст фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал: «Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики»*. 2018. № 10 (38). С. 133-145. (*Google Scholar*).

33. Яцух О. О. Державна політика щодо фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. *Збірник наукових праць Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана. Вчені записки*. Київ. КНЕУ, 2018. №19. С. 218–232. (*Google Scholar, Reseach Bible*).

34. Яцух О. О. Когнітивне моделювання факторів впливу на процеси формування і відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств. *Управління розвитком*. 2018. Вип. 4. Т.16. С. 73–87. (*JournalTOCs, SciLit, РИНЦ*).

35. Яцух О. О. Оцінка вартості позичених фінансових ресурсів, залучених у господарську діяльність сільськогосподарських підприємств. *Науково-виробничий журнал. Інноваційна економіка*. 2019. Вип. 1–2. (78). С. 194–205. (*Index Copernicus*).

36. Яцух О. О. Методичний підхід до визначення фінансової конкурентоспроможності великих сільськогосподарських підприємств (аграрних холдингів) на світовому аграрному ринку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2019. № 4 (267). С. 151 – 174. (*Росія, РИНЦ*).

Матеріали наукових конференцій

37. Яцух О. О. Організація кредитування сільськогосподарських підприємств. *Ринкова трансформація соціально-економічних відносин в АПК: тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Мелітополь, 13-15 червня 2005 р.)*. Запоріжжя: Видавництво ГУ «ЗІДМУ», 2005. С. 257–258.

38. Яцух О. О. Форвардні операції як ефективний фінансовий інструмент в аграрному секторі економіки. *Розвиток і регулювання ринків сільськогосподарської продукції та продовольства: матеріали П'ятої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (м. Київ, 2013 р.)*. К: Національний науковий центр «ІАЕ», 2013. С. 212 – 217.

39. Яцух О. О. Проблеми залучення кредитних ресурсів в аграрний сектор. *Фінансування та кредитування аграрного сектора: проблеми та перспективи: тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Мелітополь 4 – 6 вересня 2006 р.)*. Мелітополь: Видавництво ГУ «ЗІДМУ», 2006. С. 145–147.

40. Iatsukh O. Economic efficiency of agricultural production and its impact on the financial support of the agricultural sector of Ukraine's economy. *Teoria i praktyka-znaczenie badan naukowych: . zbior raportow naukowych*. (Lublin, 29 –31 June, 2013.). Lublin.: z o.o. «Diamond trading tour», 2013. P. 69–73.

41. Яцух О. О. Problems of financial support and incentives business activities in agricultural sector. *Фінансово-економічні проблеми розвитку сільських територій : тези міжнародної науково-практичної конференції (м. Мелітополь 6–7 травня 2014 р.)*. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2014. С. 30–33.

42. Яцух О. О. Оцінка деяких змін в державній політиці щодо фінансового забезпечення місцевих бюджетів сільських територій. *Національне*

виробництво й економіка в умовах реформування: стан і перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції: збірник наукових праць (м. Кам'янець–Подільський 30 жовтня 2015 р.). Тернопіль: Крок, 2015. С. 368–370.

43. Яцух О. О. Основні засади та проблеми формування податкової політики в аграрному секторі економіки. *Фундаментальні та прикладні проблеми підприємницької діяльності в аграрному секторі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків 24 квітня 2015 р.). Харків: ХНАУ, 2015. С. 162–165.

44. Яцух О. О. Вплив бюджетно-фіскальної політики на сталий розвиток місцевих бюджетів аграрних регіонів. *Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях*: збірн. мат. X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя 15–16 жовтня 2015 р.). Запоріжжя: Видавництво ЗНУ, 2015. С. 370–371.

45. Яцух О. О. Механізм запровадження форвардних операцій на аграрному ринку та оцінка його ефективності. *Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи*: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції та *Актуальні соціально-економічні та правові проблеми розвитку України та її регіонів*: матеріали VI Міжнародного круглого столу (м. Одеса 29–30 квітня 2015 р.). Одеса: ТОВ «Лерадрук», 2015 р. С. 70–73.

46. Яцух О. О. Strategy and tactics of the agrarian sector's state financial policy. *International scientific conference. Formation of modern economic area: benefits, risks, implementation mechanism*: conference proceedings. Tbilisi, 29 April, 2016.). Tbilisi: SSOTU, 2016. С. 276–280.

47. Яцух О. О. Фіскальна політика як регулятор інвестиційного процесу в аграрному секторі економіки. *Стратегії розвитку: інвестиційний вимір*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 18 листопада 2016 р.). Київ: НУХТ, 2016. С. 75–78.

48. Яцух О. О. Державна політика щодо використання спеціального режиму оподаткування ПДВ в аграрному секторі економіки. *Актуальні питання та перспективи економічного розвитку держави*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 5-6 лютого 2016 р.). Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2016. Ч.2. С. 74–77.

49. Яцух О. О., Кірчева А. В. Фінансова політика держави та інструменти її реалізації в аграрному секторі економіки. *Управління соціально-економічним розвитком держави та регіонів*: збірник матеріалів XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя 13-14 квітня 2017 р.). Запоріжжя: Видавництво ЗНУ, 2017. С. 300–301. *Особистий внесок: дана оцінка фінансової політики підтримки сільськогосподарських підприємств*.

50. Яцух О. О. Проблеми залучення додаткового капіталу в господарську діяльність суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки. *Соціально-економічні проблеми розвитку бізнесу та місцевого самоврядування*: тези міжнародної науково-практичної конференції (м. Мелітополь 14-15 червня 2018 р.). Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2018. С. 367–369.

51. Яцух О. О. Домінанти фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. *Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 13-14 вересня 2018 р.). Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2018. С. 189–191.

52. Яцух О. О. Комплексний методологічний підхід щодо оцінки вартості залучення фінансових ресурсів в господарську діяльність сільськогосподарських підприємств. *Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях*: збірник матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя 25–26 жовтня 2018 р.). Запоріжжя: Видавництво ЗНУ, 2018. С. 272–273.

53. Яцух О. О. Порівняльні умови залучення додаткових коштів сільськогосподарськими підприємствами України. *Глобальні принципи фінансового, облікового та аналітичного забезпечення аграрного сектора економіки*: міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 8–9 листопада 2018 р.). Харків: 2018. С. 204–205.

54. Яцух О. О. Особливості використання нормативної грошової оцінки земельних ділянок сільськогосподарськими товаровиробниками при нарахуванні податкових зобов'язань. *Європейський вектор розвитку бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки*: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ 7 грудня 2018 р.). Київ: ННЦ «ІАЕ», 2018. С. 217–219.

55. Яцух О. О. Інституційно-фінансове забезпечення стратегічних напрямів розширення експортних операцій з сільськогосподарською продукцією. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет – конференції (м. Львів 19-21 березня 2019 р.). Львів: ЛНАУ, 2019. Ч. 2. С. 297–299.

АНОТАЦІЯ

Яцух О.О. Домінанти фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія, практика. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, 2019.

Дисертація присвячена вирішенню важливої наукової проблеми щодо формування теоретико-методологічних положень, розвитку методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій з обґрунтування і використання домінант фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств у контексті стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки.

У дисертації досліджено сутність і зміст фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств з урахуванням особливостей їх функціонування, узагальнено теоретичні засади інституціонального забезпечення механізму фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. Розроблено концепцію фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, сформовано методологічний підхід до оцінки якості фінансового забезпечення діяльності підприємств, запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня їх самофінансування, розроблено методологічний підхід до оцінки вартості позикових фінансових ресурсів, залучених у господарську діяльність сільськогосподарських підприємств. Проведено аналіз фінансових результатів діяльності та фінансового стану сільськогосподарських підприємств, здійснено оцінку та аналіз інституціонального середовища державної підтримки їх діяльності та визначено вплив податкової політики на доходи. Досліджено інституціональне забезпечення

та аналітичні аспекти системи кредитування і страхування сільськогосподарських підприємств, проведено діагностику дієвості форвардних операцій для забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств; досліджено використання операцій фінансового лізингу для оновлення їх основних засобів. Узагальнено застосування аграрних розписок сільськогосподарськими підприємствами для поповнення оборотних засобів, на основі розрахунку впливу фінансового важелю визначено рекомендовану структуру використання домінантних джерел фінансового забезпечення для сільськогосподарських підприємств за різним рівнем їх самофінансування. Здійснено моделювання впливу домінант фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств на формування основних засобів, сформовано методичний підхід до визначення фінансової конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств (агрохолдингів) на світовому аграрному ринку та обґрунтовано альтернативні джерела залучення міжнародних фінансових ресурсів.

Ключові слова: домінанти фінансового забезпечення, сільськогосподарські підприємства, державна фінансова політика, податкова політика, кредит, фінансові ресурси, форвард, страхування, фінансовий лізинг, аграрні розписки, фінансова конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств.

SUMMARY

Iatsukh O.O. Financial support dominants of agricultural enterprises activity: theory, methodology, practice. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Economics in specialty 08.00.08 - Money, finance and credit. - Simon Kuznets Kharkiv National Economic University, Kharkiv, 2019.

The important scientific problem concerning the formation of theoretical and methodological provisions, the development of methodological approaches and the development of practical recommendations for the substantiation and use of financial support dominants for the activities of agricultural enterprises in the context of strategic development of the agricultural sector of the national economy have been decided in the dissertation.

The definition of "financial support for the activity of agricultural enterprises" has been further developed. Its peculiarity is the consideration of the unity of the financial mechanism and the institutions that implement it. The theoretical foundations of the institutional support of the mechanism of financial support for the activity of agricultural enterprises have been summarized, taking into account the normative-legal, organizational, regulated, and economic aspects.

The concept of forming a system of financial support for the activity of agricultural enterprises with the priority of strategic orientation of the state financial policy to stimulate the renewal of fixed assets of agricultural enterprises has been substantiated for the first time. The methodological approach to the assessment of the quality of financial support of agricultural enterprises has been improved, which, unlike the existing ones, involves the use of a reasonable system of significant indicators, selected using the method of expert assessments by the system of indicators that assess the financial condition. The methodological approach to the assessment of the level of self-financing of agricultural enterprises and the carrying out of preventive diagnostics of their financial condition has been improved. The methodological approach to the evaluation of the value of borrowed financial

resources by dominant forms has been formed for the first time. Dominant forms are credit, forward, leasing and transactions with commodity and financial agrarian receipts.

Methodological support of analysis of financial results of activity and financial condition of agricultural enterprises has been improved, which allows to comprehensively predict the quality of financial support of activities of agricultural enterprises, to develop their strategic and tactical financing plans and to determine priority directions of state financial support for agricultural enterprises. The impact of the simplified system and special tax regimes on the formation of financial results of the management of the agricultural enterprises on the one hand, and the formation of budget revenues of all levels, on the other has been determined on the basis of a comprehensive assessment of the current tax policy. The indicator "socio-economic load per hectare of agricultural land" has been proposed for use for the first time in theoretical support on the formation of the tax state policy.

The system of bank crediting of the agricultural enterprises activity has been analyzed. The institutional support for attracting additional financial resources in the business of the agricultural enterprises under a bank loan has been evaluated. The procedure of using forward contracts for the formation of financial support for agricultural enterprises has been further developed. The concept of "agrarian forward" has been introduced into the conceptual and categorical apparatus of the methodology of financial support of agricultural enterprises for the first time. Theoretical and regulatory underpinning of financial leasing operations as one of the modern and promising financial instruments for attracting financial resources to upgrade fixed assets for the production of agricultural enterprises has been generalized. A methodological support for the use of agrarian receipts as a dominant of financial support of agricultural enterprises has been developed. The choice of dominants of financial support of agricultural enterprises activity, a feature of which is taking into account their target orientation and the indicator of the effect of financial leverage, has been further developed in order to substantiate the forms of attraction of financial resources.

The definition of appropriate scenarios for the justification of the dominant features of financial support for the activities of agricultural enterprises has been further developed, enabling the selection of effective financial support options for upgrading fixed assets. The content and sequence of the stages of the process of determining the financial competitiveness of agricultural enterprises (agroholdings) in the context of the globalization of the food market have been further developed. Prospective directions of alternative sources of attraction of financial resources in the business of the agricultural enterprises have been identified. They are funds attracted with the use of international agrarian receipts, credit and grants of international financial institutions.

Keywords: financial support dominant, agricultural enterprises, public financial policy, tax policy, credit, financial resources, forward, insurance, financial leasing, agrarian receipts, financial competitiveness of agricultural enterprises.

ЯЦУХ ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА

**ДОМІНАНТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРІЯ,
МЕТОДОЛОГІЯ І ПРАКТИКА**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Формат 60×90/16 Ум. друк. арк. 1.9. Тир. 100 прим. Зам. № 422-19
Підписано до друку 19.09.19 Папір офсетний.

Надруковано з макету замовника у ФОП Бровін О.В.
61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (057) 758-01-08, (066) 822-71-30
Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р.

СТИЛЬ ®
ИЗДАТ
ТИ ПО Г РА Ф И Я
www.stil-izdat.com